

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma / ylempi AMK

Outi Rasimus

RISTEYKSESSÄ –

SYRJÄYTYMISTÄ EHKÄISEVÄ PÄIVÄTOIMINTAMALLI LASTENSUOJELU-
LAITOKSEN NUORILLE

Opinnäytetyö 2014

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

RASIMUS, OUTI	Risteyksessä – Syrjäytymistä ehkäisevä päivätoimintamalli lastensuojelulaitoksen nuorille
Opinnäytetyö	56 sivua + 4 liitesivua
Työn ohjaaja	Yliopettaja Minna Veistilä
Toimeksiantaja	Kuntoutumiskoti Raussilan Risteys Oy
Maaliskuu 2014	
Avainsanat	syrjäytymisen ehkäiseminen, lastensuojelu, päivätoiminta

Tässä opinnäytetyössä pyrittiin kehittämään syrjäytymistä ehkäisevä päivätoimintamalli Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen käyttöön. Tavoitteena oli selvittää, millainen päivätoiminta ehkäisee nuorten syrjäytymistä, edistää nuorten motivaatiota ja tukee mahdollisuuksia jatko-opintoihin. Päivätoiminnassa mukana olevat nuoret ovat päättäneet peruskoulun, mutta heillä ei ole jatko-opiskelupaikkaa. Opinnäytetyössä hyödynnettiin laadullisen tutkimuksen menetelmiä.

Tutkimuksen alkutilanteen kartoitus toteutettiin työryhmien kirjoittamien kertomusten ja nuorten omaohjaajakertomusten avulla. Kertomuslomakkeita oli 17 kappaletta ja omaohjaajakertomuksia seitsemän kappaletta. Kerätty aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä. Alkutilanteen kartoituksessa selvisi, että kuntoutumiskodin päivätoiminta koostui kahdesta eri osasta: yksiköissä toteutetusta päivätoiminnasta ja yksiköiden ulkopuolella toteutetusta työharjoittelusta yhteistyöyrityksissä. Laajimmin aineistossa näkyivät erilaiset kotityöt osana nuorten päivätoimintaa.

Tutkimuksen pääaineisto kerättiin teemahaastatteluilla. Haastatteluihin osallistuivat kaikkien yksiköiden työryhmät sekä johtoryhmä. Ryhmähaastatteluita oli neljä, joihin osallistui yhteensä 28 työntekijää yrittäjät mukaan luettuna. Tutkimuksen tulokset koostuvat päivätoimintamallin perustasta ja osatekijöistä, päivätoiminnan organisoinnista, nuorten motivaation kulmakivistä sekä ammatillisten opintojen ja itsenäisen elämän suuntaviivoista.

Opinnäytetyöprosessissa kehitetty päivätoimintamalli toimii eräänä kilpailutekijänä lastensuojelulaitosten välillä. Päivätoimintamalli on kehitetty työntekijöiden näkökulmasta, joten ennen mallin käyttöönottoa tulee kuulla nuorten mielipiteitä toimintamallin sisällöstä. On tärkeää kehittää innovatiivisia palvelumuotoja nuorten tarpeisiin. Jatkossa tarvitaan syrjäytymistä ehkäisevää tutkimustietoa nuorten näkökulmasta.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social services

RASIMUS, OUTI

At a Crossroads – Day Activity Program Which Prevents
Client's Social Exclusion in Child Welfare Institution

Master's Thesis

56 pages + 4 pages of appendices

Supervisor

Minna Veistilä, Principal Lecturer

Commissioned by

Rehabilitation Center Raussilan Risteys Oy

March 2014

Keywords

prevention of social exclusion, child welfare, day activity

This thesis was about advancing an operational model for the rehabilitation center, Raussilan Risteys. The main target was to determine the impact of a day activity program on preventing social exclusion of the young, advancing their motivation and supporting their studies after comprehensive school. The young who participated in this day activity program had completed secondary school, but had not yet decided on further studies.

The study was conducted with the initial situation, the reports written by the working groups and using the monthly reports. There were seventeen (17) report forms and seven (7) pieces of monthly reports. The collected data was then analyzed by content analysis. Initial assessments showed that the day activities in rehabilitation center consisted of two parts: first the day activities carried out in the units, and second services carried out by the internship partner companies. The various household chores as part of young people's daily activities were reflected the most widely.

The data was collected by thematic interviews of each unit, and the workshops and the management team in every unit took part in it. There were four (4) group interviews, with a total of twenty-eight (28) employees including the self-employed. The results of the study consist of the base of the day activity model and components, organizing the day activity, corner stones of the young as well as professional studies and guidelines of independent living.

The day activity model which was developed in the writing process works as one kind of competition factor between child welfare institutions. This day activity model has been developed from the perspective of workers, so before the introduction of the model, the youths' views on the content will be presented. It is important to develop innovative forms of service to meet their needs. In the future, further research will be needed to prevent social exclusion of young people and especially from their perspective.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT	7
3	OPINNÄYTETYÖN METODIT	8
3.1	Opinnäytetyön toteuttaminen	8
3.2	Aineiston keruumenetelmät	10
3.3	Aineiston analysointimenetelmät	11
4	AJANKOHTAISET TUTKIMUKSET JA RAPORTIT	12
4.1	Politiikkatoimien tieto- ja arviointikatsaus	12
4.2	Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimus	13
4.3	Nuorten yhteiskuntatakuu	14
5	NÄKÖKULMIA SYRJÄYTYMISEEN	15
5.1	Syrjäytyminen	15
5.2	Lasten ja nuorten syrjäytyminen	16
5.3	Koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret	19
6	LASTENSUOJELU	20
6.1	Lastensuojelun periaatteet	20
6.2	Sijaishuolto	22
6.3	Lastensuojelulaitokset	24
6.4	Kuntoutumiskoti Raussilan Risteys Oy	26
7	HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISEKSI	27
7.1	Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen	27
7.2	Osallisuuden tukeminen	29
8	ALKUTILANTEEN KARTOITUS	30
8.1	Alkutilanteen kartoituksen toteuttaminen	30
8.2	Päivätoiminnan muodot	31

8.3	Negatiiviset, päivätoiminnan toteutumista estävät tekijät	32
8.4	Positiiviset ja motivoivat tekijät	32
8.5	Vastuu päivätoiminnasta ja tulevaisuuden visiot	33
8.6	Yhteenveto alkukartoituksesta	33
9	TUTKIMUSTULOKSET	34
9.1	Nuorten syrjäytymistä ehkäisevä päivätoimintamalli	36
9.2	Nuorten motivaatiota ja jatko-opintomahdollisuuksia tukeva päivätoimintamalli	40
10	KUNTOUTUMISKOTI RAUSSILAN RISTEYKSEN PÄIVÄTOIMINTAMALLI	43
10.1	Päivätoiminnan perusta	43
10.2	Päivätoiminnan runko	44
10.3	Päivätoiminnan osa-alueet	44
11	POHDINTA	47
11.1	Opinnäytetyöprosessin ja tulosten tarkastelua	47
11.2	Tutkimuksen luotettavuus	50
11.3	Jatkotutkimusaiheet	52
	LÄHTEET	53
	LIITTEET	
	Liite 1. Alkukartoituslomake	
	Liite 2. Viikko-ohjelma, malli	
	Liite 3. Päivä- ja työtoiminnan ohjaajan työtehtävät	

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on kehittää syrjäytymistä ehkäisevä päivätoimintamalli Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen asiakkaille. Kuntoutumiskodin päivätoiminnassa mukana olevat nuoret ovat lastensuojelun asiakkaita, jotka on sijoitettu lastensuojelulaitokseen, eikä heillä ole peruskoulun jälkeistä opiskelupaikkaa. Opinnäytetyöprosessissa kehitetään uusi työskentelymalli kuntoutumiskodin käyttöön. Tutkimus toteutetaan työntekijöiden näkökulmasta, jolloin kuntoutumiskodin yrittäjät ja henkilöstö pääsevät kertomaan oman näkemyksensä mahdollisimman laadukkaan päivätoiminnan sisällöstä.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitus on ottanut merkittävästi kantaa nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn. Hallitus lähestyy aihetta sekä yksilön näkökulmasta että yhteiskunnallisesti. Huolta ovat aiheuttaneet nuorten pahoinvointi ja syrjäytymisvaaran mukanaan tuomat riskit päihteiden käytöstä ja rikollisuudesta sekä nuorisotyöttömyys ja yhteiskuntaan kiinnittyminen. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta nuorisotyöttömyyden vaikutukset näkyvät kansantaloudessa, perustoimeentulon maksuissa ja sosiaalietuuksien maksamisesta aiheutuissa kustannuksissa. Tämän takia hallitus haluaa kiinnittää erityistä huomiota nuorten kouluttautumiseen ja työllistymiseen perusasteen jälkeen. On tärkeää, etteivät nuoret passivoidu liian pitkäksi aikaa ilman minkäänlaista aktiivista toimintaa. (Nuorten yhteiskuntatalku 2013, 7.)

Prosessin aikana kehitettävällä toimintamallilla pyritään ehkäisemään lastensuojelulaitokseen sijoitettujen nuorten syrjäytymistä. Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen lastensuojelulaitoksen näkökulmasta, mutta myös yhteiskunnallisesti, kuten hallitus on kannanotollaan osoittanut. Kuntoutumiskodin arjessa nuorten syrjäytymisvaara on aiheuttanut huolta ja halua kiinnittää entistä enemmän huomiota strukturoituun ja tulevaisuuteen suuntaavaan päivätoimintaan. Opinnäytetyöraportissa käytetään termejä *asiakas* ja *nuori*, joilla yhtäläisesti tarkoitetaan tutkimuksen kohderyhmään kuuluvia henkilöitä.

Toteutan opinnäytetyön yhteistyössä Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen kanssa. Työskentelen itse yrityksessä erään yksikön vastaavana ohjaajana, mutta opinnäytetyöprosessin aikaan olen työstäni opintovapaalla. Omassa työssäni laitoksen arjessa olen kiinnittänyt huomiota suunnitelmallisen työn tärkeyteen ja sellaisten työmuotojen kehittämiseen, joista voi olla konkreettista hyötyä sekä työyhteisölle että asiakkaille.

Työssäni olen huomannut, että nuorten elämässä on kriittinen vaihe peruskoulun päättymisen jälkeen, kun päätöksiä oman tulevaisuuden suhteen pitäisi tehdä. Tällä opinnäytetyöllä pyrin osaltani vastaamaan siihen tarpeeseen, jonka nuoret haastavassa elämäntilanteessaan kohtaavat.

Peruskoulun päättäneet nuoret ovat elämässään tietynlaisessa risteyksessä, jossa pitää tehdä valintoja ja päätöksiä tulevaisuutta ajatellen. Nuoret saattavat kokea epävarmuuden tunteita tehdessään isoja päätöksiä jatko-opinnoista ja ammatinvalinnasta. Nuorten kanssa työskenteleviltä aikuisilta edellytetään tilanteessa herkkyyttä ja kykyä tukea nuoren omia vahvuuksia. Työntekijöiden tulee olla riittävän lähellä, mutta antaa kuitenkin tilaa nuorelle haastavassa päätöksentekotilanteessa. Risteyksessä olevat nuoret pohtivat omaa identiteettiään ja tarvitsevat tukea oikean suunnan valitsemisessa. Päivätoiminnassa pyritään antamaan mahdollisuuksia ja tukea nuorelle tulevaisuuden rakentamiseksi.

Vaikka opinnäytetyöllä pyritään ehkäisemään nuorten syrjäytymistä, on opinnäytetyö rajattu käsittämään vain lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten ja nuorten tilannetta. Tällä opinnäytetyöllä ei pyritä tavoittamaan kaikkia syrjäytymisvaarassa olevia nuoria, vaan valitun kuntoutumiskodin asiakkaita. Opinnäytetyöprosessin aikana kehitetty päivätoimintamalli on tarkoitettu lastensuojelulaitoksen käyttöön, sijoitettujen nuorten tukemiseksi. Laajemmassa mittakaavassa katsottuna kaikki työ lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi vaikuttaa myös yhteiskunnallisesti tarkasteltuna kokonaisuudessaan lasten ja nuorten tulevaisuuteen.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää kuntouttava päivätoimintamalli Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen asiakkaille. Tutkimusongelmia ovat:

- 1) Millainen kuntouttava päivätoimintamalli ehkäisee nuorten syrjäytymistä?
- 2) Millainen päivätoiminta edistää nuorten motivaatiota ja tukee mahdollisuuksia jatko-opintoihin?

Kohderyhmänä ovat peruskoulunsa päättäneet ja ilman opiskelupaikka jääneet nuoret, jotka tarvitsevat strukturoitua päivätoimintaa syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Päivätoiminnan tavoitteena on tukea nuorten myöhempää opiskeluihin ja työelämään hakeutumista, itsenäistymistaitojen kehittymistä ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä.

Kuntoutumiskoti Raussilan Risteys on yksityinen lastensuojelulaitos, jolla on kaksi yksikköä Raussilassa (Kouvola) ja yksi yksikkö Iitissä. Yksiköissä on yhteensä 21 sijaishuoltopaikkaa. Näiden paikkojen lisäksi yrityksellä on kaksi itsenäistymisasuntoa Raussilan yksikköjen läheisyydessä sekä yksi Elimäen kirkonkylässä, joten yhteensä asiakaspaikkoja on 24. Opinnäytetyöprosessin alkaessa vuoden 2013 huhtikuussa kaikista asiakkaista yhteensä 10 on suorittanut peruskoulun. Näistä kymmenestä asiakkaasta vain kolmella on laitoksen ulkopuolinen opiskelu- tai työharjoittelupaikka ja seitsemän asiakasta on vailla opiskelupaikkaa.

Ilman työharjoittelu- tai opiskelupaikkaa oleville asiakkaille on tähän asti muotoiltu yksilöllisesti päivätoimintaa nuoren oman tilanteen ehdoilla. Koska päivätoiminnan tarve on ollut jatkuvasti kasvussa (syksyllä 2012 oli kolme nuorta mukana päivätoiminnassa), on tullut aiheelliseksi yhtenäistää käytäntöjä. Tämän vuoksi opinnäytetyöprosessin tarkoituksena on oman kuntouttavan päivätoimintamallin muodostaminen asiakkaille. Mallin tarkoituksena on olla kannustava, tavoitteellinen ja tulevaisuuteen suuntaava, jolloin nuoret saavat sellaisia valmiuksia, joiden varassa he voivat hakeutua jatko-opintoihin.

3 OPINNÄYTETYÖN METODIT

3.1 Opinnäytetyön toteuttaminen

Tutkimusta suunniteltaessa valitsin tutkimusstrategiaksi toimintatutkimuksen sen syklimäisyyden ja muutostavoitteen takia. Lähdin toteuttamaan tutkimusta, jonka muutoksen kohteena oli Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen päivätoiminnassa mukana olevien asiakkaiden ryhmä. Toimintatutkimukselle ominainen syklimäisyys oli tarkoitus toteuttaa toimintamallin käyttöön ottamisen jälkeen, kun tarkoitukseni oli toteuttaa mallin arviointi sen jatkokehittämistä varten. Laadullisen tutkimuksen menetelmät soveltuivat opinnäytetyöhöni, koska tutkimuksen tavoitteena oli kerätä laaja-alaista tietoa aiheesta ja kehittää tähän tietoon pohjautuva päivätoimintamalli kuntoutumiskodin käyttöön.

Toimintatutkimusta ei luokitella yksittäiseksi tutkimusmenetelmäksi vaan tutkimusstrategiaksi, johon kuuluu muita tutkimusmenetelmiä. Toimintatutkimuksessa pääasiallisia osa-alueita ovat toiminta ja tutkimus ja sillä pyritään muutokseen. Toimintatutkimus on suunnattu erityisesti sellaisiin tutkimuksiin, joiden kohteena on ryhmä. Toi-

mintatutkimuksen tutkimusongelma nousee usein työyhteisöstä ja tutkimuksen muutosprosessissa voidaanakin hyödyntää koko yhteisöä tutkimuksen osana ja voimavarana. Tutkimusprosessi etenee sykleittäin, joissa toistuvat suunnittelu, toiminta ja seuranta. (Kananen 2009, 9 – 13.)

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman syvällinen näkemys ja kuvaus. Laadullisessa tutkimuksessa ei hyödynnetä tilastollisia menetelmiä, vaan pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman tarkasti ja selittämään sitä sanoin ja lausein. Laadullisen tutkimuksen prosessi voi edetä sykleittäin, jolloin prosessin aikana voidaan palata aikaisempiin vaiheisiin. Tutkija voi siis vuorotella teoriajaksojen ja aineiston keruujaksojen välillä useita kertoja tutkimuksen aikana. (Kananen 2012, 29 – 30.)

Kirjaamani suunnitelman mukaan opinnäytetyö oli tarkoitus toteuttaa toimintatutkimuksena, mutta prosessin aikana tulleet muutokset aiheuttivat rajoituksia alkuperäiseen suunnitelmaan. Toimintatutkimukselle ominainen syklimäisyys jäi toteutumatta, koska en voinut toteuttaa suunnitelman mukaisia nuorten haastatteluita vuoden 2013 syksyllä päivätoiminnassa mukana olevien nuorten vähäisen määrän takia. Itsestäni riippumattomista syistä toimintamallia ei otettu alkuperäisen aikataulun mukaisesti käyttöön, joten en voinut tehdä kehitetyn toimintamallin arviointia. Edellä mainittujen rajoitusten takia kyseessä on toimintatutkimuksen sijaan toimintamallin kuvaus. Tutkimuksessa hyödynnetään laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Prosessikaaviossa esitetään opinnäytetyöprosessin kulku suunnitteluvaiheesta päättöseminaariin asti (kuva 1).

Kuva 1. Opinnäytetyöprosessi

3.2 Aineiston keruumenetelmät

Alkutilanteen kartoituksessa keräsin aineiston kahden erilaisen dokumenttityypin avulla. Ensimmäisenä dokumenttityyppinä olivat työryhmien kirjoittamat kertomukset ja toisena dokumenttityyppinä viralliset omaohjaajakertomukset. Tutkimuksella tavoiteltu muutos koski päivätoiminnassa mukana olevan nuorten ryhmän lisäksi koko organisaatiota johtajineen, kaikkia sen kolmea eri yksikköä sekä näiden yksiköiden työntekijöitä. Tämän takia hyödynsin aineiston keruussa koko työyhteisöä.

Toteutin työryhmien ja johtoryhmän haastattelut ryhmähaastatteluina (yhteensä neljä ryhmää) ja käytin haastattelutyypinä teemahaastattelua. Valitsin teemahaastattelun ryhmähaastattelujen aineiston keruumenetelmäksi, koska kyseisen haastattelumuodon avulla sain syrjäytymisen ehkäisemisestä mahdollisimman hyvän ja syvällisen näkemyksen. Videoin ja nauhoitin sanelimella ryhmähaastattelut tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi.

Teemahaastattelulla pyritään tarkastelemaan ilmiötä eri näkökulmista ja saamaan siitä mahdollisimman hyvä käsitys. Teemahaastattelussa ei ole määritelty kysymysten tarkkaa muotoa ja järjestystä, vaan haastattelutilanne etenee teemoittain niin, että edetään yleisestä käsityksestä yksityiskohtiin. Teemahaastattelu voidaan toteuttaa joko yksilö- tai ryhmähaastatteluna. (Kananen 2012, 99 – 102.)

3.3 Aineiston analysointimenetelmät

Analysoin opinnäytetyön aineiston sisällönanalyysin avulla. Kanasen (2009, 80 – 86) mukaan sisällönanalyysin tarkoituksena on selittää sanoin ja lausein ilmiötä mahdollisimman tarkasti ja johdonmukaisesti. Jotta ilmiön kuvauksessa onnistuttaisiin, tulee aineistoon perehtyä tarkasti, tiivistää ja lopuksi tuoda esiin uudella tavalla. Aineiston analyysissä tutkija käy vuoropuhelua aineiston kanssa, jakaa sitä osiin ja yhdistää saatuja luokkia kokonaisuuksiksi. Aineistoa luokitellessaan eli koodatessaan tutkija poimii aineistosta erilaisia kokonaisuuksia ja etenee tasolta seuraavalle yhdistelemällä samaa tarkoittavia asiakokonaisuuksia. Koodauksen tavoitteena on tiivistää aineistoa niin, että siitä voidaan havaita rakenteita ja malleja, jotka tuodaan tutkimuksessa esille.

Sisällönanalyysissä, joka on eräs ladullisen aineiston analyysimuoto, pyritään etsimään kerätystä aineistosta kaikki tutkimusongelman mukainen tieto ja raportoimaan se tiivistetyssä muodossa. On tärkeää, että tutkija pysyy valitussa tehtävässä ja jättää tutkimuksensa ulkopuolelle sellaiset aihepiirit, joista ei ole tarkoitus raportoida. Sisällönanalyysin pääkohtia ovat aineistoon perehtyminen ja aineiston rajaaminen tutkimustehtävän mukaiseksi sekä aineiston jäsentely, teemoittelu ja raportin kirjoittaminen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91 – 93.)

Sisällönanalyysissä tutkija perehtyy aineistoon ja tutkittavaan ilmiöön niin perusteellisesti, että voi tehdä selkeitä ja johdonmukaisia päätelmiä. Tämän takia aineisto aluksi pilkotaan, jotta se voidaan järjestää uuteen tiivistettyyn muotoon. Sisällönanalyysin vaiheet on listattu seuraavasti:

- 1) Aineiston litterointi
- 2) Aineiston lukeminen ja siihen perehtyminen
- 3) Tutkimusongelman mukaisten käsitteiden etsiminen aineistosta
- 4) Käsitteiden listaaminen
- 5) Käsitteiden ryhmittely

- 6) Ryhmien yhdistäminen alaluokiksi
- 7) Näiden luokkien yhdistäminen edelleen yläluokkien muodostamiseksi
- 8) Yläluokkien yhdistäminen johtopäätösten tekemiseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108 – 113.)

Tämän tutkimuksen sisällönanalyysin kulku on kerrottu alkutilanteen kartoitusta ja tutkimustuloksia käsittelevissä luvuissa. Alkutilanteen kartoitusta käsitellään luvussa kahdeksan ja tutkimustuloksia luvussa yhdeksän.

4 AJANKOHTAISET TUTKIMUKSET JA RAPORTIT

4.1 Poliitiikkatoimien tieto- ja arviointikatsaus

Vuonna 2013 on ilmestynyt sosiaali- ja terveysalan asiantuntijalaitosten yhteenliittymän tuottama raportti, jossa tutkijat ja asiantuntijat ovat tarkastelleet lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi laadittuja politiikkatoimia 1990-luvulta lähtien ja arvioineet niiden vaikutusmahdollisuuksia. Raportissa käydään läpi syrjäytymisprosessin lisäksi lasten ja perheiden palveluita, perusopetusta ja erilaisia siirtymävaiheita, jotka kuuluvat nuorten elämään. Katsauksessa todetaan, että aiheesta on olemassa vielä melko vähän tutkimustietoa ja erityisesti tietoa syrjäytymisen ehkäisemiseksi laadituista toimenpiteistä ja malleista sekä niiden hyödyistä tulisi lisätä. (Ristolainen, Varjonen & Vuori 2013, 3, 11.)

Raportin yhteenvedossa todetaan, että erityisesti kaikkia lapsia ja nuoria koskevia palveluita tulisi kehittää. 1990-luvulla leikattujen peruspalveluiden vaikutukset ovat näkyneet myöhemmin korjaavien palveluiden tarpeen kasvuna. Tämän takia palvelut tulisi kohdistaa jälleen ehkäiseviksi palveluiksi. Huomiota tulisi kiinnittää myös syrjäytymisvaarassa olevien nuorten työhön siirtymisessä. Raportissa ehdotetaan, että asiassa voitaisiin ottaa mallia muista maista, kuten Tanskasta. Tutkimuksen lopuksi nostetaan esille erilaisia jatkotutkimusaiheita, joilla voitaisiin lisätä tietoa syrjäytymisen ehkäisemisestä. Tällaista aiheita ovat esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olevien nuorten työkyky, syrjäytymistä ehkäisevät tekijät, maahanmuuttajataustaisten perheiden tilanne ja nuorten työkyky sekä nuorten elämän nivelvaiheisiin sijoittuva työskentelymallin kehittäminen. (Ristolainen, Varjonen & Vuori 2013, 55 – 57.)

Tällä opinnäytetyöllä pyritään vaikuttamaan joihinkin politiikkatoimien tieto- ja arviointikatsauksessa esille nostettuihin haasteisiin. Opinnäytetyöllä halutaan lisätä tutkimustietoa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten palveluiden kehittämiseksi ja kehittää uusi työskentelymalli peruskoulun päättäneiden nuorten tukemiseksi. Opinnäytetyöprosessin aikana kehitettävällä toimintamallilla halutaan kiinnittää erityistä huomiota nivelvaiheessa olevien nuorten auttamiseksi. Myös edellä mainitussa arviointikatsauksessa otetaan kantaa nuorten nivelvaiheisiin liittyvien työskentelymallien kehittämiseksi.

4.2 Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimus

Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimuksesta selviää, että hyvinvointiongelmat periytyvät sukupolvelta toiselle ja että syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtävä työ tulisi aloittaa nykyistä aikaisemmin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen laatimassa tutkimuksessa on seurattu kaikkia vuonna 1987 syntyneitä lapsia vuoden 2008 loppuun asti. Yhteensä tutkimuksessa seurattuja lapsia oli noin 60 000 ja seuranta toteutettiin erilaisten rekisterien avulla. Tutkimuksessa halutaan muistuttaa, että lapsiperheiden hyvinvointiin tulisi panostaa ja ongelmiin puuttua jo ennen niiden ilmenemistä. Tutkimuksessa pyritään avaamaan hyvinvoinnin tekijöitä ja kertomaan, mihin syrjäytymisen ehkäisemiseksi suunnattavia toimenpiteitä tulisi kohdentaa. (Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler 2012, 3.)

Tutkimuksen tuloksissa näkyy ylisukupolvisuus esimerkiksi vanhempien työttömyyden, taloudellisten ja terveydellisten haasteiden sekä lasten koulunkäynti- ja mielen-terveyden ongelmien välillä. Tutkimuksen mukaan lapsen varhaisilla kehitysympäristöillä on vaikutusta myöhemmään elämään ja lapsuuden eri tekijät vaikuttavat yhteiskuntaan kiinnittymiseen. (Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler 2012, 37.) Lapsuuden ongelmien vaikutus myöhemmään elämään on kuitenkin yksilöllistä ja erilaiset suojaavat tekijät voivat turvata myöhemmin lapsen kehitystä. Tutkimuksessa todetaan, että hallituksen suunnittelema nuorten yhteiskuntatakuu vaikuttaa hyvältä asialta, vaikka kouluttautumisen lisäksi huomiota tulisi kiinnittää myös työllistymiseen. Tutkimuksen mukaan peruskoulun jälkeisen tutkinnon suorittaneille kertyy vähemmän hyvinvointiongelmia kuin vain peruskoulun käyneille nuorille. (Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler 2012, 43 – 44.)

Tässä opinnäytetyöprosessissa kehitettävällä päivätoimintamallilla pyritään tukemaan nuorten kouluttautumista ja työllistymistä peruskoulun päättymisen jälkeen. Vaikka päivätoiminnassa mukana olevien nuorten varhaislapsuuteen ei voida enää vaikuttaa, voidaan nuorten yhteiskuntaan kiinnittymistä tukea. Opinnäytetyöprosessissa etsitään keinoja, joilla nuorten motivaatiota saadaan lisättyä koulutukseen hakeutumiseksi sekä myöhempää työllistymistä varten. Edellä mainitussa tutkimuksessa todetaan, että nuorten kouluttautumiseen ja työllistymiseen kannattaa panostaa hyvinvointiongelmien ehkäisemiseksi. Tämän takia tällä opinnäytetyöllä halutaan kiinnittää huomiota nuorten hyvinvointiin ja syrjäytymisen ehkäisemiseen.

4.3 Nuorten yhteiskuntatakuu

Vuoden 2013 alusta voimaan tulleella nuorten yhteiskuntatakuulla halutaan ehkäistä nuorten syrjäytymistä ja edistää työllistymistä (Nuorten yhteiskuntatakuu 2013, 6). Nuorisotakuun mukaan *”jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu- opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta”* sekä *”jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin”*. Nuorten yhteiskuntatakuu-työryhmän kirjoittamassa raportissa painotetaan nuoren kohtaamista ja eri toimijoiden välistä yhteistyötä siten, ettei nuori jäisi nivelvaiheissakaan palvelujärjestelmien ulkopuolelle. (Nuorten yhteiskuntatakuu 2013, 48 – 49.)

Työryhmä on ottanut raportissa kantaa yhteiskuntatakuun järjestämisen vastuuseen sekä siihen, että kokonaisuus näkyisi nuorelle mahdollisimman selkeästi. Hallinnollisesti vastuu nuorten yhteiskuntatakuusta jakautuu koulutuspolitiikan, työpolitiikan ja nuorisopolitiikan kesken. Kunnilla on vastuu perusopetuksen järjestämisestä, nuorisotyön eri tehtävistä ja sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisestä. TE-toimistot järjestävät ammatin- ja uravalinnanohjausta ja ohjaavat nuoria sekä Kela hoitaa kuntoutuksen liittyviä asioita. On tärkeää, että eri palvelut ovat nuorelle mahdollisia ja nuori saa riittävästi tukea erityisesti toimijalta toiselle siirryttäessä. (Nuorten yhteiskuntatakuu 2013, 48 – 49.)

Tässä opinnäytetyöprosessissa kiinnitetään huomiota samoihin asioihin kuin nuorten yhteiskuntatakuussa. Opinnäytetyön ja toimintamallin kehittämisen tavoitteena on nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen. Opinnäytetyöllä halutaan siis vastata nuorisota-

kuun asettamiin tavoitteisiin. Prosessissa kehitettävällä toimintamallilla pyritään vaikuttamaan positiivisesti nuorten kouluttautumiseen sekä työllistymiseen. Lastensuojelulaitoksen arjessa tehdään yhteistyötä eri toimijoiden välillä, eikä nuorta jätetä tilanteessa yksin. Tavoitteena on, että nuorta tuetaan riittävästi, jotta hän voisi tulevaisuudessa luottaa itseensä ja omiin kykyihinsä.

5 NÄKÖKULMIA SYRJÄYTYMISEEN

5.1 Syrjäytyminen

Suomessa lähtökohtana syrjäytymisen käsitteelle on ollut Ruotsissa tehty työmarkkinatutkimus 1970-luvulla. Tuolloin syrjäytymisen käsite liitettiin lähinnä työttömyyteen, työkyvyttömyyteen tai normaalia aikaisempaan eläkkeelle jäämiseen. Myöhemmin käsitteeseen on yhdistetty muitakin tekijöitä, kuten huono-osaisuus. Suomalaiseen syrjäytymisajatteluun ovat kuuluneet hyvin laajasti näkemykset työttömyydestä, köyhyydestä, yksinäisyydestä ja sosiaalisen verkoston sekä omien vaikuttamismahdollisuuksien heikentymisestä. (Helne & Karisto 1992, 517 – 518.) Yleensä ihmisten syrjäytymisprosessi alkaa huono-osaisuuden monivaiheisesta kertymisestä. (Kivivuori 2009, 3.)

Syrjäytymiskäsitteen perusteena voidaan pitää myös ranskalaislähtöistä määritelmää, jonka mukaan syrjäytyminen voidaan nähdä *”yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoudeksi.”* Usein syrjäytymisestä keskusteltaessa näkökulmana on sosiaalinen syrjäytyminen, jolla käsitetään yksilön syrjäytyminen yhteiskunnasta. Tällöin painopiste on yhteiskunnassa ja keskustelussa voi olla mukana myös sosiaalisen syrjäytymisen vastakohta, sosiaalinen osallisuus. Yhteiskunnallisena näkökulmana syrjäytymisellä käsitetään työttömyys tai työelämän ulkopuolelle jääminen. Vastaavasti osallisuudella tarkoitetaan työelämässä mukana olemista. (Raunio 2006, 9 – 11.)

Syrjäytymiskäsitettä voidaan tarkastella kolmen eri tekijän avulla: köyhyys, eristyminen ja kyvyttömyys. Nämä tekijät voivat kietoutua toisiinsa eri tavoin ja vaikuttaa siten syrjäytymisprosessiin. Esimerkiksi köyhyys voi olla syrjäytymisen ensimmäinen askel, mistä seuraa eristäytymistä ja kyvyttömyyttä. Toisaalta ihmiset voivat eristäytyä eri syistä ja sosiaalisten suhteiden vähäisyys voi olla joillekin jopa toivottua. Kyvyttömyys ja eristäytyminen eivät ole yksiselitteisiä syrjäytymistekijöitä, vaan niihin voi-

vat vaikuttaa esimerkiksi henkilön asuinpaikka ja pitkäaikaiset sairaudet. (Taskinen 2001, 13.)

Tässä opinnäytetyöprosessissa kehitettävällä päivätoimintamallilla pyritään ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Tavoitteena on kehittää päivätoimintamalli, joka tukee nuorten kouluttautumista ja työllistymistä. Opinnäytetyössä syrjäytymistä käsitellään siis yhteiskunnallisesta näkökulmasta, jolloin huolena on nuorten sosiaalinen syrjäytyminen. Työelämän ulkopuolelle jääminen ja työttömyys nähdään tässä asiayhteydessä laajasti, jolloin näkökulmassa huomioidaan myös nuorten jääminen koulutuksen ulkopuolelle. Päivätoimintamallin kohderyhmän ikä huomioon ottaen ei voida kiinnittää huomiota ainoastaan nuorten työllistymiseen, vaan koulutuksen näkökulma on vahvasti mukana.

5.2 Lasten ja nuorten syrjäytyminen

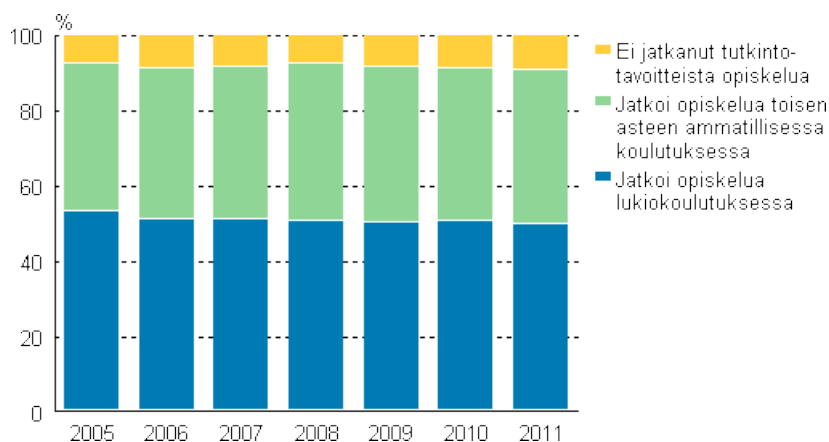
Lasten ja nuorten syrjäytymisestä keskusteltaessa ollaan yleensä huolissaan heidän sosiaalisesta tai taloudellisesta tilanteestaan tai työmarkkinoilta putoamisesta. Tällöin syrjäytymiskeskusteluun liittyy syrjäytymisvaarassa olevien ryhmien hahmottamisen jälkeen korjaavien toimenpiteiden suunnittelua. Yleisiä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tunnusmerkkejä ovat kouluongelmat, peruskoulun keskeytyminen, toisen asteen koulutuksen puuttuminen ja työmarkkinoilta pois jääminen. Lisäksi muita vaaratekijöitä ovat esimerkiksi rikollisuus ja huumausaineiden käyttäminen. (Kuure 2001, 39.)

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilastoimisessa ei voida ottaa huomioon pelkästään työllisyyteen tai työttömyyteen liittyviä mittareita. Erilaiset tilastot kuvaavat vain tiettyä elämän osa-aluetta, jolloin esimerkiksi toisen asteen koulutuksen puuttuminen ei vielä johda suoraan nuoren syrjäytymiseen. Joitakin tilastoja on kuitenkin tarpeen tarkastella syrjäytymiskäsitteen yhteydessä. Tilastoja peruskoulun jälkeisen koulutuksen puuttumisesta, työttömyydestä ja henkilöistä, jotka eivät opiskele on käytetty yleisesti syrjäytymisen mittaamisessa. (Kuure 2001, 39.)

“15–24-vuotiaita nuoria oli elokuussa yhteensä 656 000. Heistä työllisiä oli 287 000 ja työttömiä 45 000. Nuorten työvoima (työlliset ja työttömät) oli näin ollen 332 000. Nuorten 15–24-vuotiaiden työttömyysaste, eli työttömien osuus työvoimasta, oli elokuussa 13,6 prosenttia.” Työ- ja elinkeinoministeriö oli kirjannut elokuussa 2013

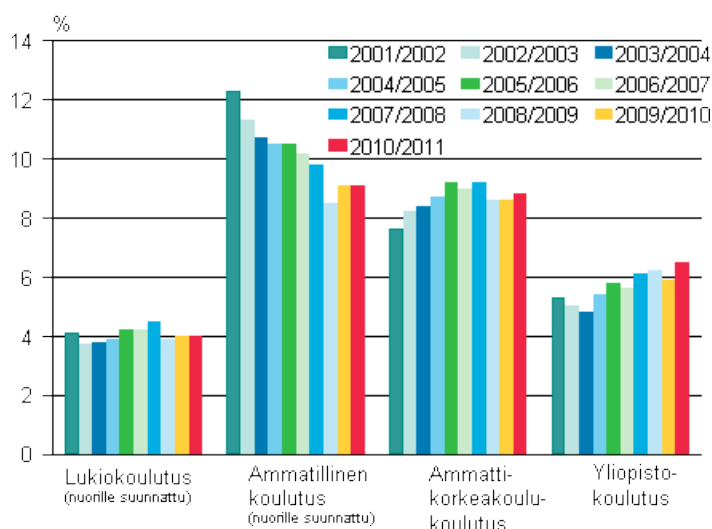

työttömiksi työnhakijoiksi 39000 alle 25-vuotiasta henkilöä. Heidän määränsä oli kasvanut 7000:lla vuoden takaisesta työnhakijoiden määrästä. (Suomen virallinen tilasto 2013b.)

Kuva 2. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin 2005 – 2011, % (Suomen virallinen tilasto 2011)

Vuonna 2011 peruskoulun yhdeksännen luokan päätti yhteensä noin 63200 henkilöä, joista lähes kaikki hakivat jatko-opintoihin. Vain 1,5 prosenttia peruskoulun päättäneistä henkilöistä ei hakenut jatko-opintoihin. Kuvasta kaksi (2) selviää, että vuonna 2011 puolet jatkoi lukio-opintoihin ja 41 prosenttia ammatillisiin opintoihin. Jatko-opintoihin ei siis päätynyt yhdeksän prosenttia peruskoulun päättäneistä henkilöistä, mutta tässä tilastossa on huomioitu vain tutkintoon johtavat koulutukset (ei sisällä kymppiluokkaa ja ammattistarttia). Kaiken kaikkiaan jatko-opintojen ulkopuolelle jääneiden osuus oli puoli prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2010. (Suomen virallinen tilasto 2011.)

Kuva 3. Lukiokoulutuksessa, ammatillisessa koulutuksessa, ammattikorkeakoulutuksessa ja yliopistokoulutuksessa keskeyttäminen lukuvuosina 2001/2002 - 2010/2011, % (Suomen virallinen tilasto 2013a)

Koulutuksen keskeyttämistä käsittelevästä tilastosta (kuva 3) selviää, että lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen keskeyttämisprosentti säilyi vuonna 2011 samana kuin edellisenä vuotena. Tilaston mukaan lukiokoulutuksen keskeyttämisprosentti oli vuonna 2011 4,0 prosenttia ja ammatillisen koulutuksen 9,1 prosenttia. Huomioitavaa on, että juuri nuorille suunnatun ammatillisen koulutuksen keskeyttäneissä oli naisia enemmän kuin miehiä. Peruskoulun vuonna 2011 keskeyttäneistä suurin osa oli poikia. (Suomen virallinen tilasto 2013a.)

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilannetta tulee tarkastella monesta eri näkökulmasta, koska pahimmillaan kyseessä voi olla sekä taloudellinen, sosiaalinen, terveydellinen ja koulutuksellinen syrjäytyminen. Näiden lisäksi nuoren voi olla hankalaa päästä mukaan työelämään ja saada asuntoa. Syrjäytymisvaarassa olevia nuoria tulisi auttaa ja tukea mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tähän kokonaisvaltaiseen työhön kuuluvat olennaisesti nuoren itsenäistymisen tukeminen ja elämänlaadun kohentaminen. (Helve 2002, 66.)

Peruskouluaan päättävän nuoren on mietittävä vastauksia moniin eri kysymyksiin, joista osa koskee tulevaisuuden koulutusta ja ammattia. Näiden lisäksi nuori pohtii omaa minuuttaan ja päätösten tekeminen voi olla todella haastavaa. Nuoren pitäisi pystyä itsenäisesti päättämään mihin koulutukseen hän hakeutuu. Vaarana on, että nuori jää ilman opiskelupaikkaa, jolloin työllistyminen vaikeutuu ja syrjäytymisriski

kasvaa. Syrjäytyminen voi aiheuttaa nuorelle lisää vaikeuksia, kuten päihde- ja mielenterveysongelmia. (Noppari & Peltonen 2005, 167.)

Nuorten syrjäytyminen näyttäytyy hyvin moniulotteisena prosessina. Syrjäytymiseen liittyvät eri tekijät on otettava huomioon myös päivätoimintamallia kehitettäessä. Päivätoiminnassa ei voida kiinnittää huomiota ainoastaan koulutuksellisiin ja työllistäviin tekijöihin, vaan nuorten tilanne on huomioitava mahdollisimman laaja-alaisesti. Päivätoimintamallin on tarkoitus olla kannustava, tavoitteellinen ja tulevaisuuteen suuntaava. Tarkoituksena on pohtia erilaisia keinoja nuorten tukemiseksi, jotta tavoite nuorten syrjäytymisen ehkäisemisestä voi toteutua.

5.3 Koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret

Varsinais-Suomessa toteutettiin vuosina 2005-2008 yhteensä 40 haastattelua (17 nuorten ja 23 ohjaajien haastattelua), joissa selvitettiin haastateltavien näkemyksiä ammatillisen koulutuksen ulkopuolella olemisesta. Haastatteluihin osallistuneet nuoret olivat haastatteluhetkellä koulutuksen ulkopuolella olevia tyttöjä ja poikia ja he olivat iältään 16 – 21-vuotiaita. Haastatellut ohjaajat olivat oppilaitosten henkilökuntaa tai ”*erilaisia nivelvaiheohjaajia*”. Haastatteluissa keskusteltiin nuorten omista koulutusnäkemyksistä sekä ohjaajien näkemyksistä nuorten tilanteista. (Ahola & Galli 2010, 132 – 133.)

Haastatteluissa nousi esiin sekä ohjaajien että nuorten keskusteluissa aktiivisuuden ja passiivisuuden määrittelyä. Aktiivisuudella tarkoitetaan sitä, että tällaiset nuoret olivat itse yrittäneet päästä jatko-opintoihin ja he olivat olleet oma-aloitteisesti vastuullisia esimerkiksi etsiessään tietoa eri mahdollisuuksista. Passiivisuus näkyi nuorten haastatteluissa siten, että he olivat kokeneet etteivät voineet itse vaikuttaa omiin asioihinsa. Nämä nuoret olivat odottaneet esimerkiksi, että asioita vain tapahtuisi ja joku tulisi auttamaan heitä. Tällaiset nuoret tarvitsivat muutokseen entistä voimakkaampaa ulkopuolista tukea. (Ahola & Galli 2010, 133 – 136.)

Nuorten ja ohjaajien näkemykset koulutuksen ulkopuolella olemisen syistä poikkesivat osittain toisistaan. Nuorten ajatukset liikkuivat konkreettisissa tekijöissä, kuten kouluarvosanoissa ja oppilaitosten vaatimuksissa, kun taas ohjaajat menivät pohdintoissaan vielä syvemmälle nuorten arjen taitojen vaikeuksiin, lähimpien ihmissuhteiden haasteisiin ja kouluongelmiin. Nuoret myös saattoivat perustella esimerkiksi kou-

lusta erottamistaan itselleen parhain päin, kun taas ohjaajat olisivat toivoneet, että esimerkiksi poissaoloihin koulusta olisi pitänyt tarttua niin nopeasti kuin mahdollista. (Ahola & Galli 2010, 136 – 137.)

Passiivisten ja aktiivisten nuorten kokemukset tuen saamisesta vaihtelivat haastatte-
luissa suuresti. Aktiiviset nuoret olivat tyytyväisiä saamaansa apuun ja olivat hakeneet
apua itsekin. Passiiviset nuoret olivat tyytymättömiä avun saamiseen, eivätkä olleet it-
sekään osanneet hakea ulkopuolista apua. Avun saamisen kokemuksissa näkyi myös
tarjotun avun konkreettisuus. Aktiiviset nuoret tulivat toimeen pienimmilläkin neu-
voilla, olisivat passiiviset nuoret tarvinneet hyvin täsmällistä tietoa. Ohjaajat painotti-
vat, että koulutuksen ulkopuolella olevaa nuorta ei saa jättää tilanteessa yksin, vaan
aikuisten on huolehdittava, että nuorella on tulevaisuudensuunnitelmat selvillä. (Ahola
& Galli 2010, 137 – 139.)

6 LASTENSUOJELU

6.1 Lastensuojelun periaatteet

Lastensuojelulla tarkoitetaan laaja-alaista lasten suojelua, jossa kiinnitetään erityistä
huomiota lasten hyvään ja turvalliseen kasvuun ja kehitykseen. Lasten suojelu ymmär-
retään lastensuojelutoimenpiteitä laajempänä käsitteenä, jolloin sosiaaliviranomaisten
lisäksi myös muut toimijat ja kansalaiset huolehtivat lasten tasapainoisesta tulevaisuu-
desta. Lasten suojelun kulmakiviä ovat lasten hyvinvoinnin edistäminen, erilaisten
palvelujen kehittäminen ja lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toteuttaminen. Las-
ten suojelu koostuu peruspalveluista, ehkäisevästä lasten suojelusta sekä lapsi- ja per-
hekohtaisesta lastensuojelusta. (Taskinen 2007, 10 – 13.)

Lastensuojelun periaatteet pohjautuvat YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen,
jonka tarkoituksena on turvata lapselle turvallinen elämä ja kasvuympäristö. Lasten-
suojelun eri menettelytapoja ovat *”lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoi-
met, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, kiireelliseen sijoitukseen ja huostaanot-
toon liittyvä sijaishuolto sekä jälkihuolto”*. Nämä toimenpiteet ovat tarkoitettu alle
18-vuotiaille lapsille, mutta jälkihuoltoon ovat oikeutettuja myös 18 – 20-vuotiaat
nuoret huostaanoton tai avohuollon tukitoimena toteutetun sijoituksen päättyessä.
(Taskinen 2010, 19 – 23.) Lastensuojelulaissa painotetaan, että eri toimenpiteitä toteu-
tettaessa on huomioitava lapsen etu. Avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia toimia,

mutta sijaishuolto tulee järjestää välittömästi tilanteen niin vaatiessa. (Lastensuojelulaki 2007/417, 4. §)

Lastensuojelun periaatteena on siis turvallisten kasvuolosuhteiden luominen lapselle ja lapsen turvallista kasvua häiritsevien tekijöiden poistaminen. Lastensuojelun tarve voi nousta normaaleista lapsiperheiden kriisitilanteista tai jopa hyvin poikkeuksellisista ja dramaattisista elämäntilanteista. Toisinaan lastensuojelutoimenpiteitä tarvitaan vain lyhyen aikaa ja toisinaan lastensuojelu voi kulkea lapsen ja perheen mukana jopa yli sukupolvien. Lastensuojelutyössä, tilanteesta riippumatta, tulee aina kunnioittaa lapsen oikeuksia ja pitää lapsi keskiössä. (Bardy 2009, 73.)

Lastensuojelutoimenpiteistä päätettäessä lapsen etu on keskeisessä roolissa. Lapsen edulla tarkoitetaan, että päätöksiä tehtäessä on erityisesti arvioitava toimenpiteiden vaikutus lapsen hyvinvoinnille ja turvalliseen kehitykselle. Lastensuojelun tulee sekä ehkäistä että puuttua mahdollisimman aikaisin lapsiperheen ongelmiin ja antaa lapselle ja tämän vanhemmille riittävää tukea. Lapsen edun arviointiin kuuluu lapsen hyvinvoinnin lisäksi ihmissuhde-, hellyys- ja huolenpito-, koulutus-, koskemattomuus- ja itenäistymistekijöitä. Lapsen tausta kokonaisuudessaan on otettava huomioon sekä vaikuttamismahdollisuudet lasta itseään koskeviin päätöksiin. (Lastensuojelulaki 2007/417, 4. §)

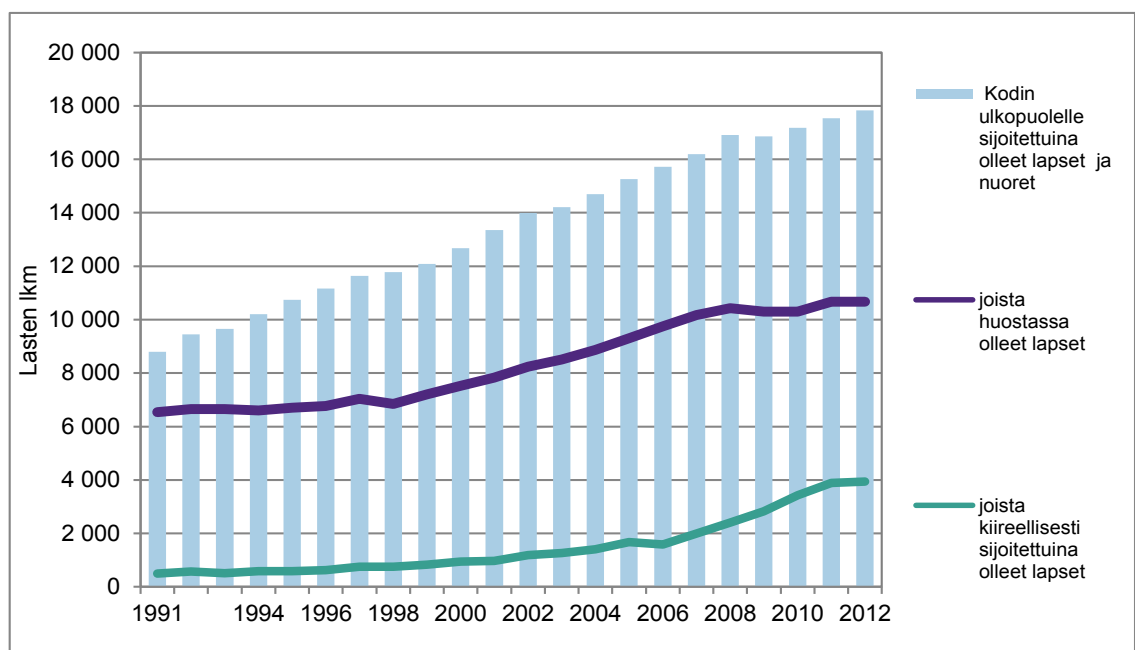
Lastensuojelun laatusuosituksessa nostetaan esille viisi lastensuojelutyötä ohjaavaa keskeistä periaatetta:

- 1) Toimijat kunnioittavat asiakkaidensa ihmisarvoa ja perusoikeuksia
- 2) Lastensuojelun lähtökohtana on lapsen etu
- 3) Lastensuojelussa on kysymys vuorovaikutuksesta
- 4) Ammattihenkilöstö vastaa työnsä laadusta
- 5) Hyvät päätökset edellyttävät vastuullisia päätöksiä ja vastuullista toimintakulttuuria.

Näillä periaatteilla pyritään antamaan suuntaviivoja lastensuojelun työkentällä sekä lisäämään keskustelua tämän päivän lastensuojelusta. Laatusuosituksen eri kohdat ovat lastensuojelutyön laadun kulmakiviä ja pitävät tärkeimmän, eli lapsen, lastensuojelutyön pääasiana. (Lavikainen & Ruuskanen 2013, 5 – 8.)

6.2 Sijaishuolto

”Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83§:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella” (Lastensuojelulaki 2007/417, 49. §). Edellä mainitun määritelmän lisäksi lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena ja jälkihuoltona. Määritelmän tarpeellisuus korostuu rajoitustoimenpiteiden soveltamisessa, koska lastensuojelulain mukaisia tiettyjä rajoitustoimenpiteitä voidaan kohdentaa vain lastensuojelulaitoksessa sijaishuollossa oleviin lapsiin (Saastamoinen 2010, 4 – 7).

Kuva 4. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset vuosina 1991 - 2012. *Sama lapsi voi sisältyä sekä kiireellisiin sijoituksiin että huostassa olleiden lukumääriin* (Kuoppala & Säkkinen 2013, 1)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen raportista selviää, että vuonna 2012 oli huostaan otettuja lapsia yhteensä 10 675. Huostassa olleiden lasten määrä pysyi edellisvuoteen nähden lähes samana. Lapsia sijoitettiin kiireellisesti vuonna 2012 (yhteensä 3944 lasta) noin 1,5 prosenttia enemmän kuin vuonna 2011. Vuodesta 2005 lähtien kiireellisten sijoitusten määrä on jatkuvasti kasvanut. Kokonaisuudessaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä nousi vuodesta 2011 vuoteen 2012 noin 1,6 prosentilla, jolloin kodin ulkopuolelle oli vuonna 2012 sijoitettuna 17 830 lasta ja nuorta. Huostaan otetuista lapsista noin 50 prosenttia oli sijoitettu sijaisperheisiin. Noin 87 200 lasta ja

nuorta oli lastensuojelun avohuollon asiakkaana. (Kuoppala & Säkkinen 2013, 1; kuva 4.)

Lapsen etu ja hänen tarpeensa ovat keskiössä sijaishuoltopaikkaa valitessa. Sijoittava kunta valitsee sijaishuollon muodoista lapselle parhaiten sopivan sijaishuoltopaikan. Erilaisia muotoja voivat laitoshuollon lisäksi olla perhehoito, ammatillinen perhekoti tai muu paikka, esimerkiksi sairaala. Sijaishuollolle ominaista on lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Joissakin erityisissä tilanteissa voidaan lapsi kuitenkin sijoittaa väliaikaisesti kotiin. Tällöin kyseessä voi olla esimerkiksi lapsen kotiin palaamisen valmistelu kodin ulkopuolelle tapahtuneen sijoituksen jälkeen ja kyseinen sijoitusmuoto voi kestää enintään puoli vuotta. (Saastamoinen 2010, 7 – 12.)

Lastensuojelun sijaishuollon valtakunnalliset laatukriteerit on luotu helpottamaan laaja-alaista lastensuojelun laadun tarkastelua. Laatukriteerien lähtökohtana on lapsen edun toteutuminen, koska kriteerit on laadittu lapsen näkökulmasta. Valtakunnallisten laatukriteerien luomisen pohjana toimi Laituri-projekti, jossa monivaiheisen ja monitahoisen yhteistyön tuloksena kriteerit syntyivät. Sijaishuollon laatukriteereitä on ollut muodostamassa suuri määrä lastensuojelun ja sijaishuollon ammattihenkilöitä, kuten erilaisten yksiköiden työntekijöitä ja johtajia sekä sosiaalityöntekijöitä ja lääninhallituksen edustajia. Eri tekijöiden muodostaman kehitystyön ja laaja-alaisen keskustelun sekä monen työvaiheen jälkeen tuloksena oli valtakunnalliset laatukriteerit. (Lastensuojelun keskusliitto 2004, 5 – 6.)

Sijaishuollon laatukriteerit koostuvat lapsen sijaishuollon prosessin tarkastelusta: Sijoitus, hoito ja kasvatus sekä jälkihuolto. Tarkastelussa lähdetään siis liikkeelle jo sijoituksen suunnitteluvaiheesta ja se päätetään jälkihuollon arviointiin. Tärkeää laatukriteereissä on se, että sijaishuollon eri vaiheet on kirjoitettu auki ja näitä prosessin vaiheita tarkastellaan yksityiskohtaisesti. Tämä mahdollistaa sijaishuoltopaikan toiminnan arvioimisen ja kehittämisen konkreettisesti sekä lapsen sijaishuoltoprosessin suunnittelun. (Lastensuojelun keskusliitto 2004, 8 – 9.)

Sijoitusvaiheen laatukriteereissä tarkastellaan sijaishuollon suunnittelua yhteydenottoineen ja tiedonkeruineen sekä lapsen saapumista sijaishuoltopaikkaan ja koko sijoitusprosessin arviointia. Tavoitteena on, että arvioidaan sijaishuoltopaikan sopivuutta, luodaan rakentava yhteistyöpohja ja turvataan lapselle hyvä saapuminen sijaishuoltopaikkaan. Lopuksi arvioidaan sijoitusprosessi kokonaisuudessaan. Hoidon ja kasva-

tuksen kriteereissä käydään läpi sekä lapsen alkuvaihe, että kasvuprosessi sijaishuoltopaikassa, yhteydenpito lapsen perheen ja muun verkoston kanssa, sijaishuollon päättymisvaihe ja lopuksi arvioidaan koko sijoitusprosessi. Näiden kriteerien tavoitteena on turvata lapsen huomioiminen juuri hänen oman tilanteensa mukaisesti, huolehtia yhteydenpidosta lapsen läheisten kanssa ja päättää sijoitus suunnitelmallisesti. Sijoituksen arvioinnilla pyritään saamaan kokonaiskuva koko sijaishuollon ajasta sekä kehittämään toimintaa entisestään. (Lastensuojelun keskusliitto 2004, 14 – 27.)

Jälkihuollon kriteereihin kuuluvat jälkihuoltokokonaisuuden suunnittelu, lapsen tai nuoren sekä tämän lähiverkoston tukeminen ja jälkihuoltoprosessin päätös- ja arviointivaihe. Tämän kokonaisuuden tavoitteena on suunnitella hyvässä yhteistyössä asiakkaan tulevaisuutta. Lisäksi pohditaan lapsen tai nuoren ja tämän lähimpien ihmisten tukemista suunnitelman toteutumisessa, jälkihuollon päättämistä suunnitelman mukaan ja koko prosessin arvioimista. (Lastensuojelun keskusliitto 2004, 28 – 32.)

Lastensuojelun sijaishuollon valtakunnalliset laatukriteerit osoittavat, että lastensuojelutyötä tulee tarkastella ja arvioida säännöllisesti. Lastensuojelussa lapsi tulee olla aina keskiössä, kuten myös nyt kehitettävässä päivätoimintamallissa. Päivätoimintamallia kehittämällä voidaan kehittää myös Kuntoutumiskoti Raussilan Risteystä sijaishuoltopaikkana. Tulevaisuudessa asiakkaan sijaishuoltoa suunniteltaessa eräänä päätöksiin vaikuttavana kriteerinä voi toimia päivätoimintamalli, mikäli malli otetaan käyttöön. Päivätoiminta voi olla vain osa nuoren sijaishuoltoprosessia, mutta sen laadusta huolehtiminen auttaa kehittämään sijaishuoltopaikan toimintakäytäntöjä.

6.3 Lastensuojelulaitokset

Perhehoitoa on pidetty pääasiallisena sijoitusmuotona pitkäaikaisissa sijoituksissa. Laitoshoidon tarviin lyhytaikaisissa sijoitusprosesseissa, haastavien lasten sijoituksissa ja silloin kun perhehoito ei ole mahdollista lapsen erityistarpeiden vuoksi. Erilaisia lasten sijaishuoltoa järjestäviä lastensuojelulaitoksia voivat perustaa valtio, kunnat ja yksityiset toimijat. Lastensuojelulaitosten erilaisia muotoja ovat lastenkodit, nuorisokodit, vastaanottokodit, koulukodit ja muut lastensuojelulaitokset. Aluehallintovirasto päättää yksityisten lastensuojelulaitosten perustamiseksi tarvittavista luvista. Koska lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet ovat sallittuja lastensuojelulaitoksessa sijaishuollossa oleville lapsille, täytyy tämä huomioida lastensuojelulaitosten henkilökunnan ammatillisessa pätevyyydessä. (Saastamoinen 2010, 10 – 11.)

Lastensuojelulaissa määritellään lastensuojelulaitosten toimintaperiaatteista. Laissa on säädetty lastensuojelulaitosten kasvuoloista ja toimitiloista, laitoksessa hoidettavien lasten ja nuorten määrästä sekä henkilöstön kelpoisuudesta. Laitoksessa tulee olla riittävästi asianmukaista tilaa, ja lapsen yksityisyys tulee mahdollistaa omalla huoneella. Kodinomaisuus on noussut tärkeäksi elementiksi lastensuojelulaitoksissa. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapsen käytössä tulisi olla oman tilan lisäksi yhteistä, viihtyisää ja riittävän tilavaa asuintilaa, jolla mahdollistetaan yhdessä toimiminen arjen eri tilanteissa. (Saastamoinen 2010, 89 – 97.)

Lastensuojelulaitoksessa hoidettavien lasten ja nuorten enimmäismäärä on yhteensä seitsemän lasta tai nuorta. Näitä seitsemää lasta tai nuorta kohden tulee olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Lisäksi lapsen ja vanhemman ollessa yhdessä laitoshuollossa ja samassa rakennuksessa olevista useammista yksiköistä on henkilöstömäärästä päätetty erikseen. Kuitenkin lasten ja nuorten määrä tulee suhteuttaa henkilöstömäärään asiakkaiden tarpeiden ja vaikeahoitoisuuden perusteella. Henkilökuntaa tulee olla riittävästi, jotta lapselle ja nuorelle voidaan taata riittävän intensiivistä tukea. Poikkeuksellisesti voidaan laitokseen sijoittaa lapsi tai nuori yli hoitopaikkamäärän, mikäli kyseessä on kiireellinen ja välttämätön tilanne. (Saastamoinen 2010, 93 – 96.)

Lastensuojelulaitoksen henkilöstön kelpoisuudesta on säädetty erikseen, jotta sijaishuollossa olevat lapset saisivat riittävää ja ammattitaitoista hoitoa. Lastensuojelulaitoksessa työskentelevien henkilöiden tulee täyttää vaaditut kriteerit sekä määrällisesti että koulutuksellisesti. Laitoksen henkilöstöllä tulee olla sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto, sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto tai muu vastaava tutkinto. Edellä mainitut tutkinnot määritellään sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista säädettyssä laissa. (Saastamoinen 2010, 97 – 98.)

Sijaishuoltoa ja lastensuojelulaitosten toimintaa valvotaan, jotta varmistetaan sijoitettujen lasten saavan asianmukaista ja tarvitsemaansa hoitoa. Lisäksi valvonnalla tarkastellaan yleisesti lastensuojelulaitosten toimintaa, tiloja ja esimerkiksi rajoitustoimenpiteiden toteuttamista. Valvonta on jaettu kolmelle eri taholle, joita ovat sijoittajakunnan ja sijoituskunnan sosiaalitoimi sekä aluehallintovirasto. Tarvittaessa lastensuojelulaitosta ohjataan, neuvotaan tai vaaditaan korjaamaan puutteellista toimintaa. Tämä

kaikki tulisi tapahtua yhteistyössä valvovan tahon ja lastensuojelulaitoksen kanssa. (Saastamoinen 2010, 99 – 101.)

6.4 Kuntoutumiskoti Raussilan Risteys Oy

Kuntoutumiskoti Raussilan Risteys on vuonna 2004 perustettu lastensuojelulaitos. Kuntoutumiskodilla on kaksi yrittäjää ja työntekijöitä on noin 30. Yritys tarjoaa pääasiassa lastensuojelun sijaishuollon palveluita. Yrityksellä on kolme yksikköä, joista kaksi sijaitsee Raussilassa (Kouvola) ja yksi Iitissä. Näissä kolmessa yksikössä on yhteensä 21 asiakaspaikkaa. Lisäksi yrityksellä on kolme itsenäistymisasuntoa. Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksessä tehdään vaativaa lastensuojelutyötä. Yrityksen arvot ovat: laatu, avoimuus, yksilöllisyys, tasa-arvo, sitoutuminen, arvostava kohtaaminen, välittäminen, turvallisuus ja rehellisyys. (Kuntoutumiskoti Raussilan Risteys Oy:n perehdytyskansio.)

Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen palvelut on suunnattu 10 – 21-vuotiaille lapsille ja nuorille. Lapsi voi olla sijoitettuna joko avohuollon sijoituksella, kiireellisellä sijoituksella tai huostaan otettuna. Edellä mainittujen palvelujen lisäksi Kuntoutumiskoti Raussilan Risteys tarjoaa kotiopetusta, jälkihuoltoa, perhetyötä, itsenäistymisharjoittelua ja tukitapaamisia. Perhetyötä, kotiopetusta ja itsenäistymisharjoittelua voidaan toteuttaa jo sijoituksen aikana. Jälkihuoltopalvelut on suunnattu joko itsenäistyneille tai kotiutuneille asiakkaille, joiden sijoitus on kestänyt yli kuuden kuukauden ajan. Tukitapaamiset ovat mahdollisia kotiutumisen jälkeen. Lisäksi jälkihuoltoa ja tukitapaamisia voidaan järjestää myös avohuollon tukitoimena. (Kuntoutumiskoti Raussilan Risteys Oy 2011 - 2013.)

Nuoren kanssa työskenneltäessä tavoitteita ovat muun muassa onnistumisen kokemusten saaminen, nuoren voimavarojen löytyminen ja peruskoulun suorittaminen. Kuntoutumiskodissa on käytössä omaohjaajajärjestelmä. Arjessa pyritään tukemaan koulunkäyntiä sekä kannustetaan mieluisan harrastuksen löytymiseksi. Vuonna 2008 kuntoutumiskodissa otettiin käyttöön itse kehitetty rakenteellinen ohjaavan kasvatuksen malli (ROK-menetelmä). Työskentelymallilla arvioidaan nuoren kuntoutumisen etenemistä eri osa-alueita tarkastelemalla. Menetelmän toimintatapoihin kuuluu nuorten kuuleminen säännöllisesti. Asiakkaat saavat myös osallistua menetelmän kehittämiseen. (Kuntoutumiskoti Raussilan Risteys Oy 2011 - 2013.)

7 HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISEKSI

7.1 Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen

Erilaisia keinoja ja käytäntöjä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi on etsitty valtakunnallisesti 2000-luvun alussa. Tuolloin toteutettiin 15 – 17-vuotiaiden nuorten kuntoutuskokeilu, johon osallistui 18 eri projektia. Tavoitteena oli selvittää, miten syrjäytymisvaarassa olevien nuorten haasteita olisi mahdollista ehkäistä tai miten jo syntyneisiin ongelmiin voitaisiin puuttua ajoissa. Kuntoutuskokeiluun liittyi myös Lapin yliopistossa toteutettu arviointitutkimus, jonka tuloksissa on perehdytty muun muassa nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 9.)

Nuorten kuntoutuskokeilun avulla on selvitetty erilaisia keinoja ja toimintatapoja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamiseksi. ”Näitä ovat tukihenkilötoiminta, yhteistyö perheiden kanssa, nuorten tutkimus- ja selvittelyjaksot, kuntoutumissuunnitelmien perusteellinen hallinta ja hyväksikäyttö, työn avulla oppiminen, yksilöllisesti tuettu oppimisympäristö, tehostettu oppilaanohjaus ja ammatinvalinnanohjaus sekä vapaa-ajan toimintaan satsaaminen.” (Linnakangas & Suikkanen 2004, 68.) Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan edellä mainituista työskentelymuodoista perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä, työn avulla oppimista, ammatinvalinnan ohjausta sekä vapaa-ajan toimintaan satsaamista.

Nuoren auttamisen lähtökohtana on ollut selvityksen mukaan yhtenä tärkeimpänä tekijänä se, että perhe on ollut tukemassa nuorta ja on tehnyt yhteistyötä muiden auttavien tahojen kanssa. Rakentavan yhteistyön kulmakivenä on toiminut vanhempien totuudenmukainen näkemys nuoren tilanteesta, jolloin nuorella on ollut turvallisia ja samaa tarkoittavia aikuisia ympärillään. Yhteistyön tekeminen perheiden ja vanhempien kanssa on voinut toteutua eri muodoissa, kuten keskustelujen, kotikäyntien, vanhempainryhmien tai perhetyön avulla. Eräänä tavoitteena on ollut vanhempien tekemän arjen kasvatustyön sekä vanhemmuuden tukeminen. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 69 – 70.)

Työharjoittelun avulla on saatu monenlaisia positiivisia kokemuksia nuoren tulevaisuuden rakentumista varten. Työn avulla nuoret ovat esimerkiksi pystyneet hahmotamaan oppimisen ja opiskelun tarkoitusta sekä täsmentämään itselleen, mitkä heidän omat mielenkiinnon kohteet ovat. Nämä tekijät ovat vahvistaneet nuorten hakeutumis-

ta peruskoulun jälkeisiin jatko-opintoihin. Lisäksi työharjoittelu on tuonut vastapainoa mahdolliselle heikolle koulumenestymiselle, kun nuoret ovatkin saaneet työn avulla onnistumisen kokemuksia. Työharjoittelu on opettanut nuorille työelämätaitoja, elämänhallinnan taitoja sekä itsetuntemusta. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 73 – 74.)

Työharjoitteluun kuuluu olennaisesti myös *”tulevaisuusajattelu”*. Tällä tarkoitetaan erityisesti nuoren motivaation syntymistä ja kehittymistä, mutta myös todenmukaisten ajatusten täsmentymistä. On tärkeää, että nuori pystyy näkemään tulevaisuudessaan tärkeitä saavutettavissa olevia tavoitteita, jolloin myös motivaation syntyminen on mahdollista. Nuoren kanssa työskentelevien aikuisten tulee kuitenkin huomioida, että nuoren tavoitteiden on oltava realistisia esimerkiksi saavutettavissa olevan työn ja palkkauksen suhteen. Lisäksi työharjoittelussa nuori on saanut opetella sosiaalisia suhteita, työelämän pelisääntöjä ja uusia toimintamalleja erilaisista tilanteista selviämiseksi. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 74 – 75.)

Ammatinvalinnan ohjauksessa on lähdetty liikkeelle sekä nuoren itsetuntemuksesta että erilaisten vaihtoehtojen kartoittamisesta. On tärkeää näyttää nuorelle esimerkiksi erilaisten testien avulla, että jokaisella ihmisellä on omia vahvuuksia, joita voi hyödyntää tulevaisuudessa sekä opiskelussa että työelämässä. Nuori on voinut muodostaa kokonaiskuvaa erilaisista vaihtoehtoista tutustumiskäyntien tai useampienkin työharjoittelujaksojen avulla. Koulutuskokeilussa mukana olleet nuoret ovat saaneet tutustua haluamaansa ammattialaan jopa viikon ajan tietyissä ammattioppilaitoksissa. Tällöin nuorelle on muodostunut entistä selkeämpi kuva siitä, mitä kyseisen alan opiskelu todellisuudessa on. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 77 – 78.)

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten vapaa-ajan toimintaan on panostettu, jotta jokaisella nuorella olisi joku harrastus. Kuntoutuskokeilun nuorille järjestettiin erilaisia retkiä ja yhteisiä päiviä, joilla tuettiin nuorten kiinnostusta opiskelua ja työllistymistä kohtaan. Harrastusten tavoitteena on ollut myös nuorten välisen vertaistuen lisääminen, kun samassa tilanteessa olevat nuoret ovat voineet jakaa ajatuksiaan esimerkiksi jatko-opintoihin suuntaamisesta. Vapaa-ajan toiminnalla on pyritty myös tuomaan syrjäytymisvaarassa oleville nuorille uutta ja erilaista toimintaa arjen elämään. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 79.)

7.2 Osallisuuden tukeminen

Osallisuudella lastensuojelussa tarkoitetaan, että lapsella tulee aina olla oikeus saada kertoa oma näkemyksensä omasta tilanteestaan sekä kuulla itseensä liittyvistä toimenpiteistä. Tasa-arvoisuuden periaate liittyy olennaisesti osallisuuden määritelmään. Lapsen kanssa työskentelevien aikuisten tulee työskennellä lapsen kanssa siten, että lapsi asianosaisena saa tuoda oman mielipiteensä kuuluviin. Ikään katsomatta, yksilön tasa-arvoisuuden perusteella lapsella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa omiin lastensuojelutoimenpiteisiin liittyviin asioihinsa. Viranomaisten tulee kuitenkin huomioida, että joissakin tilanteissa lapsen voi olla haastavaa nähdä, millaiset toimenpiteet olisivat hänelle parhaita. (Saastamoinen 2010, 65 – 66.)

Lastensuojelutyön osallisuus korostuu lapsen oman elämän suuntaviivojen ja lapsen identiteetin rakentamisessa. Osallisuudessa pyritään siihen, että lapsi itse toimii päämäärätietoisesti omaa tilannettaan peilaten. Lapsen kanssa työskentelevien ammattilaisten roolit toteutuvat mahdollisuuksien antajana ja mentorina, jotka antavat lapselle työkaluja oman mielipiteensä esille tuomiseksi. Tällöin lapsi on keskiössä ja työntekijät huolehtivat siitä, että lapsi tietää erilaisista vaihtoehtoista ja kokonaisuus pysyy hallinnassa. Osallisuudella pyritään suuntaamaan tulevaisuuteen ja tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä myös silloin, kun lastensuojelu ei ole lapsen elämässä mukana. (Timonen-Kallio 2010, 6 – 7.)

Yhteiskunnallisella tasolla lastensuojelun ammattilaisilla on myös mahdollisuus vaikuttaa lasten osallisuuteen. Tämä vaatii kuitenkin lapsen kanssa työskenteleviltä työntekijöiltä hyvin laaja-alaista tietoa esimerkiksi asiakkaan sosiaalisista suhteista, arkisista tilanteista, jotka vaikuttavat asiakkaan elämään sekä ylipäänsä tietoa syrjäytymisestä. Lapsilähtöisesti ja asiakkaan osallisuuden kehittymistä tukeva ammattilainen voi vaikuttaa lapsen tulevaisuuteen ja lapsen ja yhteiskunnan väliseen sidokseen. Ennen kaikkea lapselle tulee antaa mahdollisuus osallisuuteen ja sosiaalisten taitojen harjoitteluun. Tämä tukee lapsen identiteetin rakentumista ja yhteiskunnan jäsenenä toimimista. (Timonen-Kallio 2010, 15 – 16.)

Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen päivätoiminnassa pyritään lisäämään nuorten osallisuuden tunnetta. Opinnäytetyöprosessissa kehitettävällä päivätoimintamallilla pyritään suuntaamaan asiakkaiden tulevaisuuteen, kuulemaan nuorten mielipiteitä heitä itseään koskevissa asioissa ja tukemaan nuorten yhteiskuntaan kiinnittymistä. Päi-

vätoiminnassa mukana olevien nuorten kanssa työskenteleviltä aikuisilta vaaditaan herkkyyttä, jotta he osaavat tukea nuoria omien mielipiteiden esille tuomisessa. Päivätoiminnassa kannustetaan nuoria kertomaan ja perustelemaan omia näkemyksiään sekä tekemään heitä itseään koskevia, koulutusta ja työllistymistä tukevia päätöksiä.

8 ALKUTILANTEEN KARTOITUS

8.1 Alkutilanteen kartoituksen toteuttaminen

Alkutilanteen kartoitus koostuu kahdesta eri tekijästä: päivätoiminnassa vuoden 2013 toukokuussa mukana olleiden asiakkaiden omaohjaajakertomusten ja Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen työntekijöiden kirjoittamien kertomusten analysoimisesta. Tutkimuslupahakemuksessa anoin lupaa myös kyseisten omaohjaajakertomusten saamiseksi, ja lupa myönnettiin. Toteutin työryhmän kertomusten keräämisen vuoden 2013 touko-kesäkuun vaihteessa, jolloin pyysin Raussilan Risteyksen henkilökuntaa kertomaan, millaista peruskoulun päättäneiden ja ilman opiskelupaikkaa olevien nuorten päivätoiminta oli toukokuussa 2013.

Tiedotin henkilökuntaa yrittäjineen kertomuslomakkeista sähköpostitse ennen lomakkeiden viemistä yksiköihin. Vein täytettävät lomakkeet ohjeistuksineen jokaiseen yksikköön toukokuun lopulla ja lähetin muistutusviestin sähköpostitse lomakkeiden täyttämisestä vastausajan puolivälissä. Aikaa lomakkeiden täyttämiseen oli yhdeksän päivää. Hain lomakkeet yksiköistä kesäkuun alussa. Vastausaikana työryhmään kuului yhteensä 29 henkilöä, joista kaksi oli kyseisenä aikana vuosiloman tai muun syyn takia poissa työstä. Yhteensä vastauksia tuli 17, joten vastausprosentiksi muodostui 58,6 prosenttia. Analysoitavia omaohjaajakertomuksia oli yhteensä seitsemän kappaletta. Analysoin kertomuslomakkeet ja omaohjaajakertomukset sisällönanalyysin (ks. 3.3 Aineiston analysointimenetelmät) avulla vuoden 2013 kesän aikana.

Koska analysoitava aineisto oli jo valmiiksi kirjallisessa muodossa, alkoi analysointi huolellisella perehtymisellä sekä henkilökunnan kirjoittamiin kertomuksiin että omaohjaajakertomuksiin. Luin koko aineiston läpi useita kertoja kokonaisuuden hahmottamiseksi. Tämän jälkeen kävin aineiston vielä läpi ja alleviivasin tutkimusongelmien mukaisia ilmauksia eri värikoodeja käyttäen. Alleviivasin negatiiviset, päivätoiminnan toteutumista estävät tekijät punaisella, positiiviset ja motivoivat tekijät vihreällä, päivätoiminnan vastuukysymykset sinisellä, erilaiset päivätoiminnan työtehtävät keltai-

sella ja tulevaisuuden visiot oranssilla värikynällä. Tämän jälkeen listasin ilmaukset värikoodien mukaisesti ryhmiin.

Päätin ottaa negatiiviset, päivätoiminnan toteutumisesta estävät tekijät mukaan alkutilanteen analyysiin kokonaiskuvan muodostamiseksi, vaikka tutkimusongelmana ei ollutkaan näiden tekijöiden pohtiminen. Negatiivisten tekijöiden esiin nostamisella pyrin tuomaan esille realistista näkemystä lähtötilanteesta sekä lisäämään näkökulmaa siitä, mihin asioihin varsinaisessa päivätoimintamallin kehittämisvaiheessa tulisi kiinnittää huomiota. Vastuukysymykset ja erilaiset työtehtävät liittyvät olennaisesti nuorten motivaatiota tukeviin ja syrjäytymistä ehkäiseviin tekijöihin.

Kävin muodostuneet ryhmät yksitellen läpi ja muodostin ilmauksista kokonaisuuksia. Annoin näille kokonaisuuksille yhdistävän nimen, minkä jälkeen muodostin syntyneistä ryhmien nimistä yhdistävien tekijöiden mukaan uudet ryhmät. Nimesin nämä ryhmät ja muodostin lopuksi näitä ryhmiä yhdistävän ilmauksen. Tällä tavoin hajotin ja kokosin uudelleen koko alkukartoituksen aineiston johtopäätösten tekemiseksi. Päädyin analysoimaan sekä henkilökunnan kirjoittamat kertomukset että omaohjaajakertomukset yhdessä, jotta pystyin turvaamaan asiakkaiden yksityisyyden.

8.2 Päivätoiminnan muodot

Pääasiassa Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen peruskoulun päättäneiden asiakkaiden päivätoiminta koostui vuoden 2013 toukokuussa kahdesta eri osasta: yksiköissä tapahtuneesta päivätoiminnasta ja yksiköiden ulkopuolella toteutetusta työharjoittelusta yhteistyöyrityksissä. Päivätoimintaa kerrottiin olleen 3 - 5 kertaa viikossa, johon kuului sekä yksiköiden ulkopuolella että yksiköissä toteutettu päivätoiminta. Työharjoittelujaksoihin kuului avustavien töiden tekeminen.

Päivätoiminnan eri muodoista oli aineistossa kuvattu laajimmin erilaisia päivätoimintaan kuuluneita kotitöitä. Näitä kotitöitä olivat olleet muun muassa siivous- ja piha-työt, ruuanlaitto ja leipominen, ruokaostoksien tekeminen yhteistyössä henkilökunnan kanssa, pyykkihuolto ja yleiset yksiköissä tehtävät arjen kotityöt. Erilaisiin työtehtäviin kuului myös avustajana toimiminen kuntoutumiskodin kotikoulussa. Tämän lisäksi nuorilla oli mahdollisuus harrastaa päivätoiminnan aikana liikuntaa, musiikkia ja lukemista. Myös virastoasiointi, itsenäinen opiskelu, jatko-opintoihin tutustuminen ja pääsykokeissa käyminen kuuluivat joidenkin asiakkaiden päivätoimintaan.

8.3 Negatiiviset, päivätoiminnan toteutumista estävät tekijät

Ryhmittelin negatiiviset, päivätoiminnan toteutumista estävät tekijät viiteen eri ryhmään. Nimesin nämä ryhmät seuraavasti: päivätoiminnan strukturoimattomuus, työtehtävien rajallisuus, motivoinnin puute, rajalliset henkilökuntaresurssit ja lapsen etu piilossa. Näistä käsitteistä muodostin kaksi kokonaisuutta, joista ensimmäiseen kuuluivat päivätoiminnan strukturoimattomuus, rajalliset henkilökuntaresurssit ja työtehtävien rajallisuus. Tälle kokonaisuudelle annoin nimeksi ”olemassa olevien resurssien riittämättömyys”. Toiseen kokonaisuuteen kuuluivat motivoinnin puute ja lapsen etu piilossa. Tämän kokonaisuuden nimesin ”lapsilähtöisyyden puutteeksi”. Näiden kahden kokonaisuuden yhdistäväksi luokaksi muotoutui ”päivätoiminnan kehittymistä hidastavat tekijät”. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Negatiiviset, päivätoiminnan toteutumista estävät tekijät

- päivätoiminnan strukturoimattomuus - rajalliset henkilökuntaresurssit - työtehtävien rajallisuus	Olemassa olevien resurssien riittämättömyys	Päivätoiminnan kehittymistä hidastavat tekijät
- motivoinnin puute - lapsen etu piilossa	Lapsilähtöisyyden puute	

8.4 Positiiviset ja motivoivat tekijät

Jaoin positiivisten ja motivoivien tekijöiden ilmaukset viiteen eri ryhmään. Näitä ryhmiä olivat: talon ulkopuolisten kontaktien tärkeys, oikeiden motivointikeinojen löytyminen, nuori keskiössä, työkaluja tulevaisuutta varten ja suunnitelmallisuus ja toiminnan kehittäminen tärkeää. Tämän jälkeen muodostin ryhmistä kaksi kokonaisuutta. Ensimmäiseen kokonaisuuteen kuuluivat nuori keskiössä ja työkaluja tulevaisuutta varten. Nimesin tämän kokonaisuuden ”nuoren voimavarojen tukemiseksi”. Toiseen kokonaisuuteen kuuluivat talon ulkopuolisten kontaktien tärkeys, oikeiden motivointikeinojen löytyminen ja suunnitelmallisuus ja toiminnan kehittäminen tärkeää. Tämän kokonaisuuden nimeksi tuli ”tavoitteellinen yhteistyö”. Näiden kokonaisuuksien yhdistävä luokka on ”päivätoiminnan kulmakivet”. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Positiiviset ja motivoivat tekijät

- nuori keskiössä - työkaluja tulevaisuutta varten	Nuoren voimavarojen tukeminen	Päivätoiminnan kulmakivet
- talon ulkopuolisten kontaktien tärkeys - oikeiden motivointikeinojen löytyminen - suunnitelmallisuus & toiminnan kehittäminen tärkeää	Tavoitteellinen yhteistyö	

8.5 Vastuu päivätoiminnasta ja tulevaisuuden visiot

Aineistossa oli käsitelty myös päivätoiminnan vastuukysymyksiä ja tulevaisuuden toiveita. Myös esiin nousut päivätoiminnan suunnitelmallisuuden puute näkyi vastuun jakautumisena. Aineiston mukaan vastuu päivätoiminnan toteuttamisesta oli asiakkaan omaohjaajalla, emännällä tai viime kädessä vuorossa olevalla ohjaajalla. Kuitenkaan selkeää vastuunkantajaa ei ollut. Tulevaisuuden visiot jaottelin kahteen eri ryhmään, jotka olivat vastuullinen suunnittelutyö ja päivätoiminnan moniulotteisuus. Nimesin nämä ryhmät ”verkostoituneeksi päivätoiminnaksi”, jonka yhdistävänä tekijänä on henkilökunnan toiveet päivätoiminnalle tämänhetkisen tilanteen valossa. (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Tulevaisuuden visiot

- vastuullinen suunnittelutyö - päivätoiminnan moniulotteisuus	Verkostoitunut päivätoimintamalli	Tulevaisuuden visio nykytilanteen valossa
---	--------------------------------------	--

8.6 Yhteenveto alkukartoituksesta

Aineistossa näkyi hyvin selvästi Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen päivätoiminnan nykytilanne arjen tasolla. Päivätoiminnassa mukana olevat asiakkaat olivat joko yhteistyökumppanin yrityksessä työharjoittelujaksolla tai tekivät ohjaajien määrittelemiä kotitöitä yksiköissä. Lisäksi nuorilla oli mahdollisuus harrastaa, opiskella itse-

näisesti tai suunnata toimintaansa jatko-opintoihin. Kuitenkin aineistosta näkyi, että nykytilanteeseen ei oltu tyytyväisiä. Päivätoiminnan toteuttamisen vastuuta ei oltu selkeästi jaettu eikä suunnitteluun oltu panostettu. Rajallisilla henkilökuntaresursseilla oli yritetty toteuttaa rajallisia käytössä olevia työtehtäviä haastavasti motivoitavissa oleville asiakkaille. Lapsilähtöisyyden näkymättömyys ja olemassa olevien resurssien riittämättömyys olivat heikentäneet päivätoiminnan toteutumista ja kehittämistä.

Kuitenkin päivätoiminnassa oli ollut paljon hyviä tekijöitä, joiden pohjalta toimintaa voidaan jatkossa kehittää. Yhteistyö paikallisten yritysten kanssa oli koettu toimivaksi ja päivätoiminnan yksilöllisyydellä oli pidetty nuori keskiössä. Suunnitelmallista päivätoimintaa ja toiminnan kehittämistä pidettiin tärkeänä, jotta asiakkaille pystyttäisiin antamaan mahdollisimman hyviä työkaluja tulevaisuutta varten. Päivätoiminnassa oli otettu huomioon myös erilaiset nuorten motivointikeinot, joista eniten aineistossa näkyi nuorille maksettava kannusteraha. Aineiston analyysin avulla päivätoiminnan kulmakiviksi muodostuivat nuoren voimavarojen tukeminen ja tavoitteellinen yhteistyö. Tällä yhteistyöllä tarkoitettiin hyvin laaja-alaista yhteistyötä sekä henkilökunnan välillä, ohjaajien ja asiakkaiden välillä että kuntoutumiskodin ja paikallisten yritysten välillä.

Tulevaisuuden visiot ja vastuukysymykset kuuluvat tutkimusongelmien alle, vaikka alkukartoituslomakkeessa ei henkilökuntaa vielä pyydettykään tekemään ehdotuksia tulevan päivätoimintamallin sisällöstä. Vastuukysymystä pohtineet työntekijät olivat antaneet toisistaan poikkeavia vastauksia siitä, kenen vastuulla päivätoiminnan toteuttaminen on. Aineistosta ei voinut tehdä selkeää päätelmää siitä kuka toimintaa ohjaa. Tutkimuksen toisessa interventio-osuudessa paneudutaan siihen, millaista päivätoimintaa Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksessä tullaan toteuttamaan.

9 TUTKIMUSTULOKSET

Keräsin tutkimuksen aineiston teemahaastatteluilla, jotka toteutin ryhmähaastatteluina vuoden 2013 lokakuun aikana. Ryhmähaastatteluita oli neljä ja näihin haastatteluihin osallistui yhteensä 28 henkilöä. Haastatteluryhmät koostuivat Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen kahdesta yrittäjästä sekä työntekijöistä. Ryhmien koko vaihteli viidestä kahdeksaan henkilöä, ja toteutin haastattelut yksiköiden työryhmissä sekä johtoryhmässä. Kaikki haastateltavat olivat entuudestaan tuttuja sekä toisilleen että suurimmaksi osaksi myös minulle.

Olin ennalta määritellyt haastattelujen kestoksi yhden tunnin, ja tämä aika myös piti jokaisessa haastattelussa. Tutkimuksen luotettavuuden ja aineiston mahdollisimman tarkan litteroinnin takia haastattelut sekä kuvattiin videokameralla että tallennettiin ääninauhurilla. Olin asettanut videokameran jokaisessa haastattelussa pöydän päähän, jolloin kaikki haastateltavat näkyivät kuvassa. Lisäksi nauhuri oli pöydällä videokamerasta katsottuna pöydän takimmaisessa päässä, jolloin sain varmistettua kaikkien haastateltavien puheen tallentumisen nauhalle. Haastattelujen toteuttamisen jälkeen litteroin haastattelut sanatarkasti. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 72 sivua.

Haastatteluissa oli neljä eri teemaa: nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen päivätoimintamallin näkökulmasta, henkilökunnan toiveet päivätoiminnalle, henkilökunnan vahvuudet, joita päivätoiminnassa voitaisiin hyödyntää sekä ulkopuoliset yhteistyökumppanit. Nämä teemat nousivat esille tutkimusongelmista ja alkutilanteen kartoituksesta. Tutkimuksen tarkoituksena oli kehittää päivätoimintamalli, jolla pyritään ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Henkilökunnan toiveet ja vahvuudet toivat esiin nuoria motivoivia tekijöitä, kun työntekijät pääsivät kertomaan omia näkemyksiään laadukkaan päivätoiminnan toteuttamisesta. Jo alkukartoituksen perusteella havaitsin ulkopuolisten yhteistyökumppanien olevan eräs toimiva päivätoiminnan osa-alue ja haastatteluissa pyrin saamaan lisää syvyyttä tähän työskentelymuotoon.

Haastattelujen litteroimisen jälkeen analysoin aineiston sisällönanalyysin avulla (ks. luku 3.3). Analysoin aineiston tutkimusongelmien mukaisesti. Alleviivasin litteroidusta aineistosta nuorten syrjäytymistä ehkäisevät kuntouttavan päivätoimintamallin tekijät punaisella ja nuorten motivaatiota ja jatko-opintomahdollisuuksien tukemista edistävät päivätoiminnan osa-alueet sinisellä värikynällä. Värikoodien mukaisen jaottelun jälkeen ryhmittelin näiden kokonaisuuksien alla olevista käsitteistä pienempiä kokonaisuuksia, joita muodostui punaiseen ryhmään yhteensä kahdeksan ja siniseen ryhmään viisi kokonaisuutta. Nämä kokonaisuudet muodostivat analyysin rungon ja tutkimustulokset jäsentyivät eri kokonaisuuksia nimeämällä ja yhdistelemällä edelleen. Seuraavaksi esittelen tutkimuksen tulokset tutkimusongelmien mukaan.

9.1 Nuorten syrjäytymistä ehkäisevä päivätoimintamalli

Päivätoimintamallin perusta

Tämän kokonaisuuden muodostavat kolme eri käsitekokonaisuutta. Määrittelin aineistosta erilaisille ryhmille käsitteitä, kokosin nämä ryhmiksi ja annoin ryhmille nimet. Yhden kokonaisuuden nimesin ”päivätoiminnan tavoitteellisuudeksi”, toisen ”yksilöllisyyden huomioimiseksi” ja kolmannen ”strukturoiduksi päivätoiminnaksi”. Näille kolmelle ryhmälle annoin yläkäsitteeksi ”päivätoimintamallin perustan”. Nämä kokonaisuudet muodostavat siis Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen kuntouttavan päivätoimintamallin pohjan, jonka päälle päivätoimintaa lähdetään rakentamaan. (Taulukko 4.)

Taulukko 4. Päivätoimintamallin perusta

- päämäärä, mihin nuori pyrkii - oikein asetetut tavoitteet - tavoitteet asetetaan yksilöllisesti	Päivätoiminnan tavoitteellisuus	Päivätoimintamallin perusta
- asiakkaiden tunteminen - toiminta liittyy lapseen - edetään asiakkaan ehdoilla	Yksilöllisyyden huomioiminen	
- asiakkaalle laaditaan viikko-ohjelma - kirjataan mitä päivässä tehdään ja on tehty - selkeys ja suunnitelmallisuus	Strukturoitua päivätoimintaa	

Aineistosta nousi selkeästi esiin päivätoiminnan tavoitteellisuus. Tavoitteiden lähtökohtana toimii alkukartoitus, jonka päivä- ja työtoiminnasta vastaava henkilö tekee asiakkaan kanssa silloin, kun nuori aloittaa päivätoiminnan. Alkukartoituksessa käydään läpi asiakkaan opiskelu- ja työhistoriaa, kiinnostuksen kohteita ja voimavaroja sekä omia ajatuksia tulevaisuudesta ja päivätoiminnasta. Alkukartoituksen laatimisen yhteydessä nuori ja työntekijä laativat yhdessä tavoitteet, joita nuori lähtee päivätoiminnassa tavoittelemaan. Työryhmät pitivät erityisen tärkeänä, että tavoitteiden asettamisessa huomioidaan, että tavoitteet ovat saavutettavissa eivätkä ne ole asetettu liian

korkealle. Tavoitteet tulee myös ehdottomasti olla kirjattu, jotta niihin voidaan aina palata.

Päivätoimintamallin asiakkaan yksilöllisyyden huomioiminen lähtee siitä ajatuksesta, että päivätoimintaa toteuttavat ammattilaiset tuntevat nuoren ja heillä on laaja-alainen ymmärrys päivätoiminnasta, asiakkaan voimavaroista ja tavoitteista. Päivätoimintamallin ei ole tarkoitus tarjota kaikille asiakkaille samaa, vaan päivätoiminta laaditaan yksilöllisesti niin, että ryhmätoimintaa voidaan kuitenkin hyödyntää osana kuntoutumista. Päivätoiminnassa on tärkeää ajan ja tilan antaminen nuorelle sekä asiakkaan voimavarojen huomioiminen esimerkiksi päivätoimintapäivän pituutta määriteltäessä.

Suunnitelmallisessa päivätoiminnassa korostuu se, että asiakkaan kanssa on ennalta sovittu esimerkiksi viikon ohjelma ja on laadittu kirjallinen viikkosuunnitelma. Asiakkaan osallisuutta tuetaan niin, että nuori osallistuu viikko-ohjelman laatimiseen sekä antaa palautetta ja ehdotuksia päivien ja viikkojen sisällöistä. Lisäksi päivä- ja työtoiminnan ohjaaja keskustelee säännöllisesti nuorten kanssa, jolloin esimerkiksi asetettuja tavoitteita voidaan tietyin väliajoin arvioida.

Päivätoiminnan osatekijät

Tämä kokonaisuus koostuu myös kolmesta eri ryhmästä. Muodostin aluksi yhdistäviä tekijöitä käsittäneistä osa-alueista ryhmiä ja annoin ryhmille nimet. Annoin ryhmille seuraavat yläkäsitteet: nuori keskiössä, päivä- ja työtoiminnan rinnakkaisuus sekä ulkopuoliset yhteistyökumppanit. Tämän kokonaisuuden pääkäsitteeksi muodostin ”päivätoiminnan osatekijät”. Kokonaisuuteen kuuluu siis päivätoimintamalliin olennaisesti kuuluvia osa-alueita. (Taulukko 5.)

Taulukko 5. Päivätoiminnan osatekijät

- onnistumisen kokemukset itsetunnon tukijana - tuetaan turvaverkon vahvistumista - tuetaan asiakasta nivelvaiheissa ja niiden yli	Asiakas keskiössä	Päivätoiminnan osatekijät
- päivä- ja työtoiminnan erillisyys ja rinnakkaisuus - rahallisen korvauksen maksaminen työharjoittelusta - päivätoimintaa ohjaa kunt.kodin ohjaaja, työharjoittelua yht.työkumppaniyrityksen vastuuhenkilö	Päivä- ja työtoiminnan rinnakkaisuus	
- yhteiskunnan sääntöjen opettaminen - tutustuminen erilaisiin ammatteihin ja työpaikkoihin - laitoksen ulkopuolista toimintaa	Ulkopuoliset yhteistyökumppanit	

Päivätoimintamallilla pyritään ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Tavoitteena on tuottaa asiakkaiden päivään sellaista sisältöä, joka tukee nuoren kuntoutumista ja toimii mahdollistajana opiskelu- tai työelämään. Aineistossa näkyi, että työryhmillä oli noussut huoli asiakkaiden laitoksen ulkopuolisista sosiaalisista suhteista ja niiden riittämättömyydestä. Turvaverkostolla sekä asiakkaan tukena toimivilla ammattilaisilla on olennainen rooli nuoren kannustamisessa tiettyjen nivelvaiheiden yli, joita tulee vastaan esimerkiksi peruskoulun päättyessä tai sijaishuollon asiakkaana olevilla lapsilla siinä vaiheessa kun sijoitus päättyy.

Aineiston perusteella Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen asiakas voi osallistua sekä päivä- että työtoimintaan. Nämä tekijät poikkeavat sisällöiltään toisistaan, mutta ovat kuitenkin rinnakkaiset elementit. Työtoiminnassa olevalle asiakkaalle maksetaan rahallista korvausta, jolloin nuori työskentelee siis laitoksen ulkopuolisessa yhteistyökumppaniyrityksessä ja hänen päivittäisestä ohjaamisestaan vastaa yhteistyökumppanin määrittelemät vastuuhenkilöt. Päivätoimintaa ohjaa kuntoutumiskodin ohjaaja, ei-

kä päivätoiminnasta makseta asiakkaalle rahallista korvausta. Sekä päivä- että työtoimintaa koordinoi kuntoutumiskodin päivä- ja työtoiminnan ohjaaja.

Ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden nähtiin olevan avainasemassa, kun asiakkaille opetetaan yhteiskunnan määrittelemiä sääntöjä esimerkiksi sosiaalisista taidoista, vastuullisuudesta ja työelämän vaatimuksista. Nämä yhteistyötahot mahdollistavat asiakkaille joko työharjoittelupaikan tai lyhyempiä tutustumisjaksoja alalla, josta nuori on kiinnostunut. Tällöin asiakkaat saavat näkemystä siitä, kannattaako heidän lähteä hakeutumaan kyseiselle alalle ja nuoren käsitys omista voimavaroista, tulevaisuudentoiveista ja taidoista vahvistuu.

Päivätoiminnan organisointi

Tähän kokonaisuuteen kuuluu kaksi eri käsiteryhmää. Koska alkukartoituksessa ilmeni, ettei vastuu päivätoiminnan toteuttamisesta ollut kenelläkään, on vastuukysymys nostettu nyt esiin. Toiseen ryhmään kuuluu siis päivätoiminnan konkreettiseen organisoitiin liittyviä tekijöitä, ja tälle käsiteryhmälle annoin nimeksi ”päivätoiminnan vastuu”. Toiseen ryhmään kuuluu tekijöitä, jotka nimesin ”yhteistyön merkitykseksi”. Tämän kokonaisuuden pääkäsitteeksi muodostin termin ”päivätoiminnan organisointi”. (Taulukko 6.)

Taulukko 6. Päivätoiminnan organisointi

- päivä- ja työtoiminnan ohjaaja - vastuu päivätoiminnasta yhdellä ihmisellä - yhteistyötä erityisesti asiakkaan omaohjaajan kanssa	Päivätoiminnan vastuu	Päivätoiminnan organisointi
- aikuinen aktiivisesti läsnä - päivätoiminnan toteuttaminen huomioidaan henkilöstöresursseissa - toteutetaan yhteistyössä eri talojen välillä	Yhteistyön merkitys	

Haastatteluaineistosta nousi hyvin voimakkaasti esille, että päivätoiminnalle tarvitaan yksi selkeä koordinoija. Tämän takia päivä- ja työtoiminta tarvitsee oman ohjaajan,

joka vastaa päivätoiminnan suunnittelusta, organisoimisesta ja toteuttamisesta. Lisäksi päivä- ja työtoiminnan ohjaaja toimii yhteyshenkilönä esimerkiksi silloin, kun asiakas menee laitoksen ulkopuolelle työharjoitteluun ja yhteistyö yhteistyökumppanin kanssa alkaa. Tällöin mahdollistetaan yhteistyökumppanin säännöllinen yhteydenpito asiakkaan asioita hoitaviin ammattilaisiin. Päivä- ja työtoiminnan ohjaaja tekee yhteistyötä aktiivisesti myös asiakkaan omaohjaajan kanssa, koska omaohjaaja on nuoren lähin työntekijä.

Aineistossa näkyi, että Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen päivätoimintaa toteutetaan yhdessä kaikkien kolmen eri yksikön kesken. Yksiköillä ei ole siis erillistä päivätoimintaa. Henkilöstöresursseissa on tärkeää huomioida, että päivätoiminnan toteuttamiseen on varattu riittävästi ohjaajia päivä- ja työtoiminnan ohjaajan lisäksi. Yhteistyön merkitys korostuu työntekijän ja asiakkaan välillä, sillä keskustelu ja läsnäolo ovat erityisiä päivätoimintaan kuuluvia osia.

9.2 Nuorten motivaatiota ja jatko-opintomahdollisuuksia tukeva päivätoimintamalli

Nuoren motivaation kulmakivet

Toisen tutkimusongelman alle kuuluu kaksi eri kokonaisuutta. Näistä ensimmäiseen on kerätty aineistosta kolme eri ryhmää. Ensimmäisen ryhmän nimesin ”motivaation lähteiksi”, toisen ”monipuoliseksi päivätoiminnaksi” ja kolmannelle muodostin nimen ”yhteistyökumppaniyhteydet”. Näiden kaikkien ryhmien yläkäsitteeksi annoin käsitteen ”nuoren motivaation kulmakivet”. (Taulukko 7.)

Taulukko 7. Nuoren motivaation kulmakivet

<ul style="list-style-type: none"> - nuoren osallisuus - nuoren kiinnostuksen kohteiden etsiminen - positiivisen palautteen antaminen - onnistumisen kokemukset 	Motivaation lähteet	Nuoren motivaation kulmakivet
<ul style="list-style-type: none"> - mieluisaa tekemistä ja toiminnallisuutta - toiminnot tukevat/selkiyttävät nuoren ammatinvalintaa - mahdollisimman laaja käsitys erilaisista koulutuksista ja ammateista 	Monipuolinen päivätoiminta	
<ul style="list-style-type: none"> - toiminnalliset projektit kunt.kodissa - työharjoittelu yhteistyökumppaniyrityksessä - palautteen saaminen työharjoittelusta 	Yhteistyökumppaniyritykset	

Aineistossa näkyi laajasti työntekijöiden käsitykset nuoren motivaatiota kohottavista tekijöistä. Erityisesti asiakkaan kiinnostuksen herättäminen ja mielenkiinnon kohteiden etsiminen yhdessä työntekijän kanssa voi auttaa nuorta eteenpäin. Onnistumisen kokemukset ja positiivinen palaute ovat tärkeitä osatekijöitä nuoren itsetunnon kohottamisessa. Itsetunnon nouseminen mahdollistaa nuoren innostuneisuuden lisääntymisen ja sen, että nuori uskaltaa yrittää uusia asioita. Asiakkaan osallisuus on huomioitava päivätoimintaa ja työharjoittelupaikkoja suunniteltaessa. Alkukartoituksessa kannusteraha oli nimetty lähes ainoaksi asiakasta motivoivaksi tekijäksi. Haastatteluai-
neistossa kannusterahan osuus asiakasta motivoivissa tekijöissä oli minimaalisen pieni.

Monipuolinen päivätoiminta sisältää paljon erilaisia toiminnallisia osioita. Näiden toimintojen on tarkoitus tukea asiakkaan ammatinvalintapäätöstä. Päivätoiminnan tulee olla mielekästä ja sillä on tarkoitus tukea nuoren tulevaisuutta. Toiminnallisuudella pyritään tukemaan asiakasta ja antamaan hänelle uusia ideoita. Päivätoiminta sisältää

myös opinnonohjauksellisia elementtejä, jolloin nuoren kanssa käydään läpi erilaisia koulutuksia ja vieraillaan esimerkiksi koulutustapahtumissa.

Jo aikaisemmin mainitsin, että asiakkaat voivat mennä ennalta sovittuihin yhteistyökumppaniyrityksiin joko työharjoitteluun tai lyhyemmille tutustumiskäynneille. Näiden yhteistyömuotojen lisäksi aineistossa näkyi kolmas yhteistyömuoto, jolloin nuori ei liikkuisikaan laitoksen ulkopuolelle vaan työtehtävät olivat sellaisia, että ne voitaisiin tehdä kuntoutumiskodissa. Tällöin nuoret tekisivät yrityksille tai järjestöille toiminnallisia projektitöitä. Nuoren on tärkeää saada kirjallista palautetta työharjoittelujaksostaan viimeistään harjoittelun päättyessä, jolloin hän saa konkreettisen käsityksen omasta työskentelystään.

Ammatillisia opintoja ja itsenäistä elämää kohti

Viimeiseen tulostulokokonaisuuteen kuuluu kaksi eri ryhmää. Aineistossa näihin ryhmiin kuului hyvin paljon konkreettisia, päivätoiminnan aktiviteetteja ja henkilöstön omia vahvuuksia. Ensimmäiselle ryhmälle annoin nimeksi ”arjenhallintaa ja itsetuntemusta” ja toiselle ryhmälle ”harrastuneisuuden tukeminen”. Kokonaisuuden yläkäsitteelle annoin nimeksi ”ammatillisia opintoja ja itsenäistä elämää kohti”. (Taulukko 8.)

Taulukko 8. Ammatillisia opintoja ja itsenäistä elämää kohti

- arjen taitojen opettelua - virastokäynnit - asiakkaaseen liittyviä tehtäviä	Arjenhallintaa ja itsetuntemusta	Ammatillisia opintoja ja itsenäistä elämää kohti
- kädentaidolliset tehtävät - liikunnalliset toiminnot - kulttuurituntemuksen tukeminen - luonnon hyödyntäminen osana asiakkaan arkea - tietotekniikkaosaaminen	Harrastuneisuuden tukeminen	

Aineistosta nousi esiin itsenäistymiseen suuntaava harjoittelu osana päivätoimintaa. Tällaiseen harjoitteluun kuuluvat esimerkiksi arjen taitojen opettelu (ruuanlaitto, pyykkihuolto jne.), vuorokausirytmien omaksuminen, omien asioiden hoitaminen, ku-

ten asiointi Kelassa tai TE-toimistossa sekä raha-asioiden hoitaminen. Raha-asioiden hoitamiseen voi linkittää kirpputoreihin tutustumista ja pankkiasiointia. Asiakkaan kanssa on kuntoutumisen näkökulmasta hyödyllistä tehdä elämänkaareen liittyviä tehtäviä, jolloin nuoren käsitys itsestä ja omasta historiasta voisi muuttua aikaisempaa eheämmäksi.

Kerätyssä aineistossa oli runsaasti erilaisia harrastuneisuuteen liittyviä toimintoja. Päivätoiminta voi sisältää kädentaidollisia tehtäviä (askartelu, neulominen, puu- ja metallityöt, maalaus ja tekstiilityöt), liikunnallisia toimintoja (erilaiset joukkuepelit, lenkkeily, talviurheilulajit, ratsastus, kuntosaliharjoittelu ja seikkailutoiminta), kulttuurituntemuksen tukemista (musiikki, tutustuminen kirjallisuuteen, elokuvat, teatteri ja museovierailut), luonnon hyödyntämistä (retkeily, sienestys ja marjastaminen, kasvimaaviljely ja puutarhanhoito ja kalastaminen) ja tietotekniikkaosaamista. Erityisesti liikunnan merkitys asiakkaiden aktivoimisessa koettiin tärkeäksi.

10 KUNTOUTUMISKOTI RAUSSILAN RISTEYKSEN PÄIVÄTOIMINTAMALLI

10.1 Päivätoiminnan perusta

Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen päivätoimintamalli perustuu tavoitteellisuuteen, yksilöllisyyteen ja suunnitelmallisuuteen. Asiakkaan aloittaessa päivätoiminnan päivä- ja työtoiminnan ohjaaja täyttää hänen kanssaan alkukartoituslomakkeen (liite 1), johon kirjataan ylös asiakkaan koulutus- ja työhistoria, nykyhetken tilanne, ajatukset ja tuntemukset opintoihin liittyen, tulevaisuuden suunnitelmat sekä konkreettiset tavoitteet, joihin päivätoiminnassa pyritään. Lisäksi sovitaan aika, jolloin tavoitteita arvioidaan seuraavan kerran yhdessä.

Alkukartoituksen laatimisen jälkeen päivä- ja työtoiminnan ohjaajan vastuulla on nuoren päivätoimintaohjelman tekeminen vähintään viikoksi kerrallaan. Suunnitelma lähete nuoren tarpeista ja siihen kirjataan päivittäiset toiminnot sekä toiminnasta vastaavan ohjaajan nimi. Nuoren mielipiteitä kuullaan päivätoimintaa suunniteltaessa, koska päivätoiminnalla pyritään edistämään nuorten osallisuutta. Päivätoiminnassa on tärkeää, että toimintaa toteuttavat ohjaajat tuntevat nuoren, päivätoiminta on yksilöllistä ja etenee nuoren ehdoilla. Kerran viikossa kaikki päivätoimintaan osallistuvat nuoret koontuvat yhteiseen palaveriin päivä- ja työtoiminnan ohjaajan kanssa, jolloin kaikille järjestyy tilaisuus keskustella päivätoiminnasta ja sen sisällöstä.

Suunnitelmallisuus ja päivätoiminnan struktuuri näkyy siten, että jokaiselle päivätoimintaan kuuluvalla asiakkaalla laaditaan viikoittainen ohjelma (liite 2), johon on kirjattu koko viikon päivätoiminnan sisältö. Ohjelmaan kirjataan myös jokaisesta toiminnasta vastaavan ohjaajan nimi kyseisen toiminnon kohdalle. Lisäksi ohjaajat kirjaavat toteutuneen päivätoiminnan sisällön kuntoutumiskodin kirjausjärjestelmään asiakkaiden omiin kansioihin. Päivätoiminnan tulee olla selkeää ja asiakaslähtöistä. Päivätoimintaa toteuttavien ohjaajien tulee pitää mielessä kunkin asiakkaan henkilökohtaiset tavoitteet ja huomioida yksilöllisyys. Päivätoiminnan on tarkoitus tuottaa nuorille onnistumisen kokemuksia, jotka tukevat nuoren itsetunnon vahvistumista. Itsetunnon vahvistuminen auttaa nuoria suuntaamaan tulevaisuuteen ja yrittämään uusia asioita.

10.2 Päivätoiminnan runko

Päivätoiminnan suunnitelmallisuudesta ja organisoinnista vastaa päivä- ja työtoiminnan ohjaaja. Päivä- ja työtoiminnan ohjaaja vastaa sekä päivätoiminnassa että työharjoittelussa olevista nuorista ja hänelle on määritelty tietyt hänen vastuulleen kuuluvat työtehtävät (liite 3). Päivä- ja työtoiminnan ohjaaja tapaa päivätoiminnan piiriin tulevaa asiakasta heti, kun mahdollista, ja aloittaa hänen kanssaan suunnitelmallisen työskentelyn. Ohjaaja tekee yhteistyötä erityisesti nuoren omaohjaajan kanssa. Lisäksi päivä- ja työtoiminnan ohjaaja on säännöllisesti yhteydessä yhteistyökumppaneihin ja hoitaa työharjoitteluun sekä työpaikkatutustumisiin liittyviä asioita.

Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen päivätoimintaa toteutetaan yhteistyössä eri yksiköiden välillä. Kaikkien yksiköiden päivätoimintaan kuuluvat asiakkaat ovat siis yhden ja saman päivätoiminnan piirissä. Päivätoimintaa voidaan toteuttaa yksiköiden ulkopuolella tai eri yksiköissä, jolloin yksiköiden erilaisia vahvuuksia pystytään huomiomaan mahdollisimman hyvin. Päivätoiminnan eräs tärkeä tekijä on aikuisten läsnäolo päivätoiminnassa mukana olevien nuorten arjessa. Aikuiset ohjaavat ja toteuttavat päivätoimintaa yhdessä asiakkaiden kanssa. Keskustelu ja kohtaaminen ovat avainasemassa päivätoiminnan toteuttamisessa erilaisia toimintoja unohtamatta.

10.3 Päivätoiminnan osa-alueet

Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen päivätoiminta on kuntoutumiskodin ohjaajien suunnittelemaa ja toteuttamaa päivätoimintaa, jonka sisältöön päivätoiminnassa mukana olevat nuoret voivat vaikuttaa. Tämän toiminnan rinnalla on työtoiminta, jolloin

peruskoulun päättäneet nuoret ovat työharjoittelussa jossakin kuntoutumiskodin yhteistyökumppaniyrityksessä. Asiakas voi olla osan viikosta tai vuoroviikoin päivätoiminnassa ja työharjoittelussa tai olla kokonaan päivätoiminnassa tai kokonaan työharjoittelussa. Päivätoiminta ja työharjoittelu eivät ole siis toisiaan poissulkevia elementtejä vaan voivat yhdessä muodostaa asiakkaan arjen struktuurin. Työharjoittelusta asiakkaalle maksetaan ennalta sovittua rahallista korvausta. Jokaisen nuoren kanssa suunnitellaan ja sovitaan yksilöllisesti päivä- ja työtoiminnan toteuttamisesta.

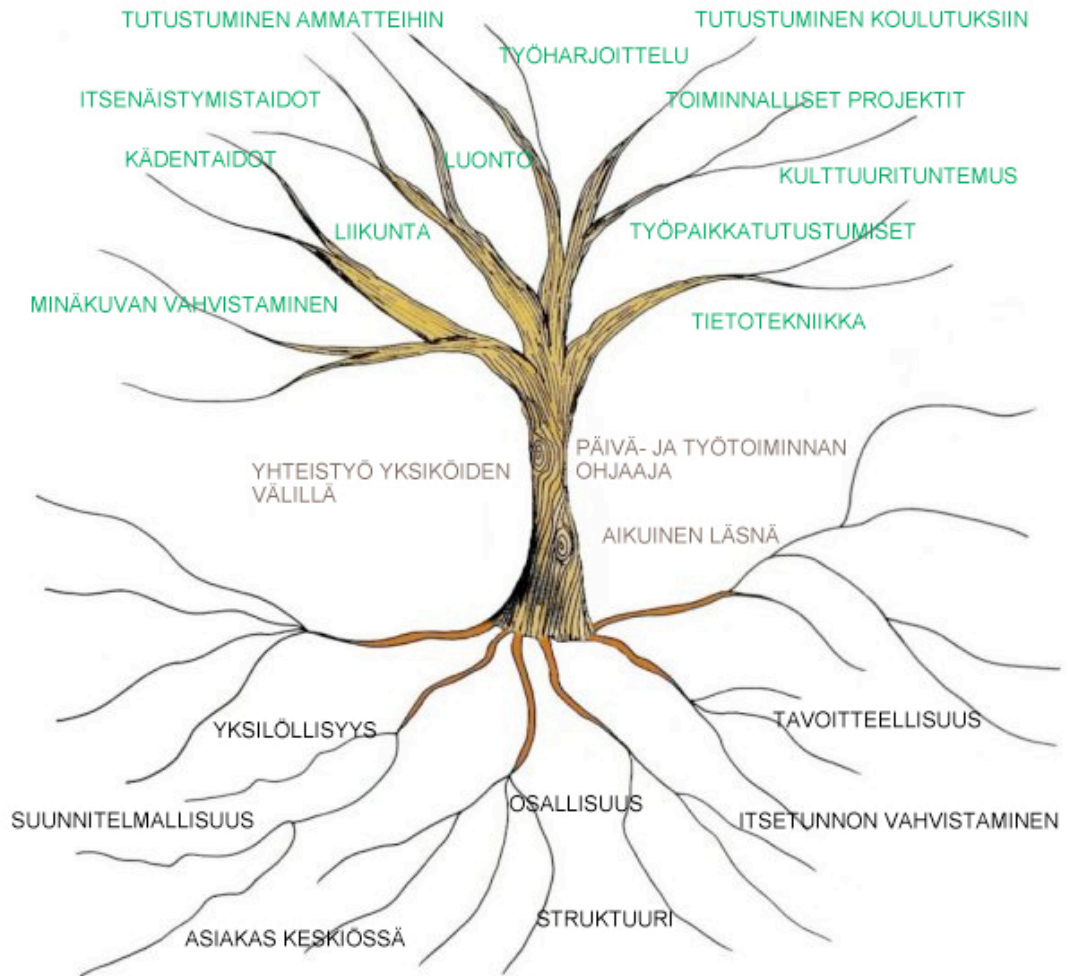
Yhteistyökumppaneiden kanssa voidaan tehdä yhteistyötä myös erilaisilla toiminnallisilla projekteilla. Tällöin yhteistyötaho voi tilata päivätoimintaan kuuluvilta asiakkailta jonkin tilaustyön ja nuoret toteuttavat tämän projektin kuntoutumiskodissa osana päivätoimintaa. Tällaisia projekteja voivat olla esimerkiksi villasukkien neulominen hyväntekeväisyysyhteisölle tai linnunpönttöjen valmistaminen myyjäisiin. Lisäksi asiakkaalle voidaan sopia työpaikkatutustumisia heitä kiinnostavien alojen työpaikkoihin, jolloin kyseessä ei ole työharjoittelu vaan päivän, muutaman päivän tai viikon kestävä alaan tutustuminen. Työpaikkatutustumisesta ei makseta nuorelle rahallista korvausta.

Nuorten tulevaisuuden kannalta päivätoiminnan yhtenä osa-alueena on erilaisiin ammatteihin ja koulutuksiin tutustuminen. Tutustumisessa hyödynnetään kouluilta saatavaa materiaalia, tv-ohjelmia, kirjallisuutta, Internet-lähteitä ja koulutusmessuja. Asiakkaat voivat itse valita heitä kiinnostavan alan, johon haluavat tutustua tai alat voidaan valita yhdessä ohjaajan kanssa. Nuorten tulee saada hyvin konkreettinen käsitys ammattiin kuuluvista työtehtävistä, koulutuksesta, työajoista, palkkauksesta sekä siitä, millaisia ominaisuuksia ja taitoja heitä kiinnostavalla alalla työskentelyyn tarvitaan. Asiakkaat kokoavat keräämistään tiedoista omaa kansiota, jolloin he voivat palata heitä kiinnostaviin ammatteihin uudelleen.

Itsetunnon vahvistamisen rinnalla päivätoiminnan eräs tehtävä on asiakkaan minäkuuvan vahvistaminen. Tällaisessa työskentelyssä voidaan hyödyntää erilaisia menetelmiä ja välineitä, joita ovat muun muassa elämäntaiteiden työskentely, sukupuoli, verkostokartta, työskentely valokuvaamisen ja valokuvien avulla, itsenäistyvän nuoren roolikartta ja tunnekortit. Arjen taitojen opettelulla tuetaan asiakkaan itsenäistymistä. Tällaisia itsenäisessä elämässä olevia hyödyllisiä taitoja ovat esimerkiksi kaupassakäynti, ruuanlaitto ja leipominen, pyykkihuolto, siivous ja omien raha-asioiden hoitaminen. Lisäksi nuori opettelee virastoasiointia tutustumalla Kelan ja TE-toimiston palveluihin. Päivä-

toiminnassa mukana oleville nuorille voidaan varata aika TE-toimiston ammatinvalintapsykologille.

Päivätoimintaan sisältyy erilaisia nuorta aktivoivia toimintoja, jotka tukevat harrastuneisuutta ja sosiaalisuutta sekä auttavat nuoria löytämään uutta mielekästä tekemistä. Tällaisia toimintoja ovat kädentaidolliset tehtävät, liikunnalliset toiminnot, kulttuuriharrasteet, luonnon mahdollistamat aktiviteetit ja tietotekniikkaosaamisen lisääminen. Edellä mainittuihin osa-alueisiin kuuluu laaja-alaista harrastamista askartelusta seinäkiipeilyyn, elokuvista retkeilyyn ja urheilutapahtumista blogin pitämiseen. Päivätoiminta on osa nuoren kuntoutumista ja hyvää arkea lastensuojelulaitoksessa. Päivätoiminnan lisäksi nuorten elämään kuuluu myös muita osatekijöitä, kuten läheissuhteiden tukemista. Kuvassa 5 havainnollistan Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen päivätoimintamallin puukuvion muodossa. Juuret muodostavat päivätoimintamallin perustan, runko keskeiset tekijät ja oksat päivätoiminnan eri osa-alueet.

Kuva 5. Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen päivätoimintamalli (kuva: Foreman, tekstit OR)

11 POHDINTA

11.1 Opinnäytetyöprosessin ja tulosten tarkastelua

Opinnäytetyöprosessi lähti liikkeelle hyvin konkreettisesta tarpeesta Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen arjen työssä, kun huomattiin nuorten syrjäytymisen koskettavan myös lastensuojelulaitoksen työtä. Nuorten syrjäytyminen ja jatko-opintoihin pääsemisen haastavuus nousivat esille vuoden 2013 talven ja kevään aikana. Yhteiskunnallisestikin huomattu ilmiö osoittautui haasteeksi tulevaisuutensa kanssa kamppailevien nuorten kanssa. Tämän takia opinnäytetyö ja tutkimusprosessi antoivat mahdollisuuden tarkastella tilannetta aiempaa lähemmin.

Opinnäytetyön aihe oli sekä yhteiskunnallisesti, yrityksen että asiakkaiden näkökulmasta ajankohtainen ja kiinnostava. Koska opinnäytetyön avulla pyrittiin kehittämään uusi toimintamalli kuntoutumiskodin käyttöön, oli toimintatutkimus luonteva tapa lähestyä aihetta. Lähdin tekemään tutkimusta toimintatutkimuksena, mutta prosessin edetessä tuli vastaan haasteita, jotka rajoittivat tutkimuksen tekemistä niin, että tutkimus rajoittui toimintatutkimuksesta toimintamallin kuvaukseksi. Jotta tutkimus olisi ollut toimintatutkimus, olisivat sekä nuorten haastattelut että toimintamallin arviointi pitäneet sisältyä prosessiin.

Alkuperäiseen suunnitelmaan kuuluivat työryhmien haastattelujen lisäksi päivätoiminnassa mukana olevien nuorten haastattelut, mutta jouduin jättää näiden haastatteluiden tekemisen vähäisen kohderyhmän asiakasmäärän takia vuoden 2013 syksyllä. Haastateltavien tietosuojaan liittyvät tekijät olivat vaarassa, enkä olisi varmuudella pystynyt lupaamaan, ettei tuloksissa tule selville mitään tunnistettavia tietoja asiakkaista. Tutkimuksen aineisto koostui pelkästään työntekijöiden ryhmähaastatteluista ja nuorten mielipiteet jäivät valitettavasti kuulematta.

Suunnitelman mukaan päivätoimintamalli olisi ollut tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2014 tammikuussa. Tutkijasta riippumattomista syistä mallia ei voitu kuitenkaan ottaa käyttöön eikä päivätoimintamallia voitu arvioida opinnäytetyöprosessin aikana. Näiden kahden edellä mainitun tekijän takia toimintatutkimukseen kuuluva syklimäisyys jäi toteutumatta, eikä tutkimuksesta voida siis käyttää termiä toimintatutkimus. Tutkimuksen tarkoituksena oli tavoittaa sekä yrityksen työntekijät että asiakkaat, koska uusi päivätoimintamalli koskettaa sekä henkilöstöä että kuntoutumiskotiin sijoitettuja, ilman opiskelupaikkaa olevia nuoria. Näkökulmana oli syrjäytymisen ehkäiseminen lastensuojelulaitoksen työssä.

Toteutin tutkimuksen ryhmähaastattelut suunnitellusti ja sovitusti vuoden 2013 syksyn aikana. Ryhmähaastatteluihin osallistuivat kahden yrittäjän lisäksi kaikki työntekijät ja haastatteluajat oli merkitty työvuorolistoihin henkilökuntapalavereiden yhteyteen. Haastateltavat saapuivat sovitusti paikalle, koska haastatteluajat oli merkitty työvuorolistaan. Haastatteluissa ketään ei velvoitettu puhumaan, vaan omien mielipiteiden esittäminen oli vapaaehtoista. Haastatteluihin ja haastateltavien vireystilaan vaikutti varmasti se, että yksi haastatteluista toteutettiin aamulla ennen henkilökuntapalaveria ja kaksi haastattelua oli henkilökuntapalaverin jälkeen. Yksi haastattelu toteutettiin eril-

lään henkilökuntapalaverista. Yhteensä haastattelu ja palaveri muodostivat siis henkilöstölle neljän tunnin mittaisen keskustelutuokion.

Kerätyn aineiston perusteella henkilöstö jaksoi kuitenkin keskittyä hyvin haastattelujen teemoihin. Työntekijät olivat innovatiivisia ja halusivat selkeästi vaikuttaa oman työnsä sisältöön sekä asiakkaiden hyvinvointiin ja tulevaisuuteen. Oma asemani loi haastattelutilanteisiin enemmän positiivisia kuin negatiivisia puolia. Toteutin tutkimuksen omalle työpaikalleni, mutta tutkimuksen tekoaikaan olin työstäni opintovapaalla. Työskentelen itse esimiesasemassa kyseisessä yrityksessä, mikä olisi asettanut haasteita haastattelutilanteisiin, jos olisin samaan aikaan pitänyt haastatteluita ja käsitellyt muita aiheita esimerkiksi henkilökuntapalaverissa.

Haastattelutilanteet olivat luonteivia, koska olin ennalta tuttu suurimmalle osalle haastateltavista. Haastattelujen alussa ei kulunut aikaa esittelykierroksiin tai tutustumisiin, vaan saimme käytettyä haastatteluihin varatun tunnin tehokkaasti alusta loppuun itse asian käsittelyyn. Osa haastateltavista kertoi jännittävänsä puhumista videokameran kuvattaessa, mikä saattoi vaikuttaa joiltakin osin kerättyyn aineistoon. Toisaalta tunnelma vapautui, kun osa myönsi jännittävänsä kameraa. Haastattelutilanteisiin vaikutti myönteisesti, että haastateltavat olivat entuudestaan toisilleen tuttuja, eivätkä arkailleet kertoa omia toisistaan poikkeaviakaan mielipiteitä.

Raportin tulosesiossa on käyty aineistosta nousseet tulokset läpi tutkimusongelmien mukaisesti. Päädyin kyseiseen ratkaisuun, jotta raportin lukija näkisi selkeästi, millaiset vastaukset tutkimusongelmiin saatiin. Tulosesiossa molempien tutkimusongelmien alla on eri tekijöistä kootut vastauskokonaisuudet. Muodostin näiden tulosten pohjalta päivätoimintamallin, joten voin todeta opinnäytetyöprosessin alussa asetettujen tavoitteiden toteutumisen päivätoimintamallin kehittämisen kannalta.

Esittelin tulosten pohjalta laaditun päivätoimintamallin kuntoutumiskodin kasvatusjohtajalle vuoden 2013 joulukuussa. Päivätoimintamalli hyväksyttiin sellaisenaan, vaikka sitä ei eri syiden takia voitu ottaa suunnitelman mukaisesti käyttöön. Tutkimustulokset osoittautuivat käytettävissä oleviksi, vaikka en voinutkaan arvioida toimintamallin käyttökelpoisuutta. Voidaan kuitenkin pohtia, onko prosessissa luotu päivätoimintamalli nuorten osallisuutta tukeva, koska malli on kehitetty työntekijöiden näkökulmasta. Päivätoiminnan tarkoituksena on lisätä nuorten osallisuutta ja tukea heidän kasvuaan tulevaisuuden haasteita varten.

Mielestäni tällainen päivätoimintamalli edistää lastensuojelulaitosten kilpailukykyä suhteessa muihin samanlaista palvelua tarjoaviin yrityksiin. Opinnäytetyöprosessissa kehitetty malli on lastensuojelun työkentällä uusi, vaikka vastaavanlaisia toimintatapoja hyödynnetäänkin työssä kehitysvammaisten kanssa. Ennen mallin käyttöön ottoa olisi hyvä kuulla nuorten mielipiteitä mallin soveltuvuudesta, jotta toimintamallin kohderyhmä saisi tuotua omia näkemyksiään esille ennen varsinaiseen työhön ryhtymistä. Tällaisella kuulemisella lisätään myös asiakkaiden osallisuutta ja tuetaan heitä omien mielipiteiden kertomisessa ja niiden perustelemissa.

11.2 Tutkimuksen luotettavuus

Eräänä opinnäytetyön arviointikriteerinä käytetään luotettavuutta, jolla mitataan tutkimuksen laatua. Luotettavuuden mittaamisessa käytetään käsitteitä reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetillä tarkoitetaan tutkimustulosten pysyvyyttä ja validiteetillä oikeiden asioiden tutkimista. Luotettavuuskäsitteet on huomioitava jo opinnäytetyötä suunniteltaessa, koska opinnäytetyön luotettavuutta ei voida sen kirjoittamisen jälkeen parantaa muuten kuin johtopäätösten osalta. (Kananen 2012, 161 – 162.)

Toimintatutkimuksen kannalta luotettavuuden mittaukselle asettaa haasteita luotettavuusmittareiden sopimattomuus laadulliseen tutkimukseen. Mittarit on alun perin laadittu luonnontieteiden tutkimista varten, joten ne eivät sovellu täysin kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden mittaamiseen. Lisähaasteita toimintatutkimuksen luotettavuuden arvioimiselle tuo toimintatutkimuksen tavoite – muutos. Koska toimintatutkimus koostuu erilaisista kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmistä, voidaan näitä menetelmiä arvioida erikseen menetelmien luotettavuusmittareilla. Muutoksen luotettavuuden mittaaminen on kuitenkin eri asia. (Kananen 2009, 87 – 88.)

Tärkeimpänä opinnäytetyön luotettavuustekijänä on dokumentaatio. Tutkijan tulee läpi opinnäytetyön kirjoittaa avoimesti ja selkeästi eri työvaiheista sekä perustella tehdyt ja tekemättömät päätökset. Dokumentaation avulla lukija voi saada riittävän hyvän kuvan tutkimuksesta ja pystyy arvioimaan tutkimuksen luotettavuutta. Toimintatutkimuksen luotettavuutta ei voida arvioida siirrettävyysskriteerillä. Toimintatutkimuksen tulokset pätevät vain siihen prosessiin, jota toimintatutkimuksella kehitetään. (Kananen 2009, 96 – 97.)

Tutkijan omat mielipiteet eivät saa vaikuttaa opinnäytetyön tuloksiin, eli luotettavalta opinnäytetyöltä edellytetään objektiivisuutta. Tutkijan on tehtävä prosessin aikana erilaisia valintoja muun muassa analyysimenetelmistä, joten luotettavuutta lisää valintojen huolellinen perusteleminen. Toimintatutkimukseen vaikuttaa kuitenkin tutkijan esiymmärrys, mutta ”*tutkimus on tutkijan näkemys ilmiöstä*”. Lisäksi luotettavuutta voidaan lisätä toteen näyttämällä. Tutkijan tulee riittävän tarkasti kirjoittaa auki, miten tulokset nousevat esiin aineistosta ja perustella sekä menetelmien käyttö että tehdyt tulokset. (Kananen 2009, 98.) Tutkimuksen validiteettia lisää tutkimustulosten hyväksyttäminen prosessissa mukana olleilla (Kananen 2009, 116).

Tämän opinnäytetyön luotettavuuden lisääminen on lähtenyt liikkeelle jo opinnäytetyösuunnitelmasta. Kirjasin suunnitelmaan tarkasti opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimusongelman, tietoperusteiset lähtökohdat, käytettävät menetelmät, aikataulun, raportointisuunnitelman ja opinnäytetyöprosessiin vaikuttavat eettiset kysymykset sekä luotettavuustekijät. Noudatin tätä suunnitelmaa opinnäytetyöprosessin läpi. Olosuhteiden pakosta jouduin muuttamaan joitakin tekijöitä prosessin aikana, mutta näistä muutoksista mainitsen raportissa erikseen. Hyödynsin opinnäytetyösuunnitelmaa jokaisessa työvaiheessa.

Pyrin lisäämään opinnäytetyön luotettavuutta mahdollisimman avoimella dokumentaatiolla. Koska toimintatutkimuksessa ei voida täysin hyödyntää luotettavuusmittareita, on luotettavuus näyttäytynyt opinnäytetyöprosessin läpi eri vaiheiden auki kirjoittamisena. Esittelen aineistosta analysoidut tulokset sekä taulukkoina että tekstimuodossa, jotta lukija voi saada mahdollisimman tarkan kuvan aineiston eri kokonaisuuksista. Kaikki haastatteluihin osallistuneet saavat tutustua opinnäytetyöhön sen valmistuttua. Esittelin tulokset prosessin aikana Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen kasvatusjohtajalle, joka on hyväksynyt sekä tulokset että tulosten pohjalta kehitetyn toimintamallin.

Vaikka toimintatutkimuksen luotettavuutta ei voida perustella tulosten siirrettävyydellä toiseen prosessiin, näen mahdollisena, että aineiston perusteella muodostetun päivätoimintamallin voi siirtää myös toiseen lastensuojelulaitokseen. Aineisto kerättiin haastattelemalla lastensuojelulaitoksessa työskenteleviä ammattilaisia, jotka työskentelevät myös syrjäytymisvaarassa olevien asiakkaiden kanssa. Tuloksissa tulevat esille työntekijöiden näkemykset siitä, millaisesta päivätoiminnasta syrjäytymisvaarassa

olevat nuoret hyötyisivät. Toimintamalli kehitettiin Kuntoutumiskoti Raussilan Risteyksen linjan mukaisesti, mutta on varmasti käyttökelpoinen malli muissakin vastaavissa yrityksissä.

11.3 Jatkotutkimusaiheet

Tietoa nuorten syrjäytymisestä ja erityisesti syrjäytymisen ehkäisemisestä tarvitaan edelleen. Tässä opinnäytetyössä aihetta lähestyttiin työntekijöiden näkökulmasta, koska tarkoituksena oli kehittää uusi toimintamalli kuntoutumiskodin käyttöön. Jatkossa asiakkaiden ja nuorten ääni voisi päästä paremmin esille. On tärkeää selvittää, miten nuoret kokevat syrjäytymisuhkan ja mitkä tekijät heidän mielestään liittyvät syrjäytymiseen. Toisaalta taas näkökulmana voi olla nuorten voimavarat: millaisia voimavaroja tukemalla voidaan syrjäytymisvaarassa olevia nuoria tukea ja millaisen avun he ovat kokeneet merkitykselliseksi.

Innovatiivisia ratkaisuja nuorten syrjäytymisen ratkaisemiseksi tarvitaan, jotta esimerkiksi hallituksen asettamat tavoitteet nuorten syrjäytymisen ehkäisemisestä voivat täyttyä. Tutkimustietoa tarvitaan erilaisista nuorille tarjottavista palveluista ja siitä, miten palvelut ja niitä tarjoavat työntekijät kohtaavat nuoret ja heidän tarpeensa. Riittävätkö nykyiset palvelu- ja koulutusmuodot vai tarvitaanko niiden rinnalle uusia, erilaisia toimintatapoja? Tässäkin aiheessa on erilaisia lähtökohtia: nuorten, työntekijöiden ja yhteiskunnan näkökulma. Erityisesti nuoria pitäisi kuulla asiassa enemmän, jotta syrjäytymisen tarkasteluun saataisiin lisää syvyyttä.

Koska tässä opinnäytetyöprosessissa kehitettyä päivätoimintamallia ei voitu ottaa käyttöön, jäi sen arvioiminen myös tekemättä. Mikäli malli otetaan käyttöön, tulee sen vaikuttavuutta asiakkaiden näkökulmasta arvioida. Erityisesti tarvitaan tietoa siitä, millaisena nuoret ovat toimintamallin kokeneet ja mihin asioihin he ovat saaneet apua ja tukea. Päivätoimintamallin tavoitteena on tukea nuorten suuntautumista jatkoopintoihin, joten tietoa nuorten sijoittumisesta myöhempisiin koulutuksiin sekä päivätoiminnan vaikutuksia nuorten elämänhallintaan tulee selvittää. Näiden tietojen pohjalta voidaan edelleen kehittää nuorille kohdennettuja tukimuotoja.

LÄHTEET

- Ahola, S. & Galli, L. 2010. Nuorten koulupudokkaiden ja heidän ohjaajiensa syrjäytymispuheen ulottuvuudet. Teoksessa: Anttila, A.-H., Kuussaari, K. & Puhakka, T. (toim.) Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot –vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, s. 132 – 143.
- Bardy, M. 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, s. 17 – 46.
- Foreman, P. Tree Mind Map Template 2. Saatavissa: <http://mappio.com/mindmap/creativeinspiration/tree-mind-map-template-2> [viitattu 1.12.2013].
- Helne, T. & Karisto, A. 1992. Syrjäytymisen ongelma. Teoksessa: Riihinen, O. (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017: Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Helsinki: WSOY, s. 517 – 531.
- Helve, H. 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Helsinki University Press.
- Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 134.
- Kananen, J. 2009. Toimintatutkimus yritysten kehittämisessä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 101.
- Kivivuori, J. 2009. Johdanto. Teoksessa: Kivivuori, J. (toim.) Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, s. 1 – 6.
- Kuntoutumiskoti Raussilan Risteys Oy. 2011 – 2013. Internetsivut. Saatavissa: <http://www.raussilanristeys.fi/etusivu.html> [viitattu 20.8.2013].
- Kuntoutumiskoti Raussilan Risteys Oy:n perehdytyskansio.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2013. Lastensuojelu 2012. Tilastoraportti 30/2013. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa:

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110691/Tr30_13.pdf?sequence=5 [viitattu 19.3.2014].

Kuure, T. 2001. Perustilastoaineisto. Teoksessa: Kuure, T. (toim.) Aikuistumisen pulonkaulat. Helsinki: Stakes, s. 12 – 49.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun keskusliitto. 2004. Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. Sijais-
huollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.

Lavikainen, M. & Ruuskanen, K. 2013. Lastensuojelun laatusuositus. Työryhmän esitys. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:20. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:7. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Noppiari, E. & Peltonen, L. 2005. Pajan paras terkkä – Nuoret kohti tasapainoista elämää työpajatoiminnalla. Teoksessa: Helminen, J. (toim.) Kiintopisteitä nuoruusaikaan – Psykososiaalinen tuki ja työ nuorten kanssa toimittaessa. Helsinki: Diakoniamattikorkeakoulu, s. 165 – 179.

Nuorten yhteiskuntatutkimus 2013. Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja 8/2012. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavissa:
[http://www.tem.fi/files/32352/Nuorten_yhteiskuntatutkimus_tyoryhman_raportti_\(2\).pdf](http://www.tem.fi/files/32352/Nuorten_yhteiskuntatutkimus_tyoryhman_raportti_(2).pdf) [viitattu 20.1.2014].

Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka, M., Rämö, A. & Gissler, M. 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. Raportti 52/2012. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa:
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102984/THL_RAPO52_2012_web.pdf [viitattu 20.1.2014].

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen: sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Ristolainen, H., Varjonen, S. & Vuori, J. 2013. Mitä tiedämme politiikkatoimien vaikuttavuudesta lasten ja nuorten syrjäytymisen sekä hyvinvointierojen vähentämisessä? Poliitiikkatoimien tieto- ja arviointikatsaus. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 2/2013. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Saatavissa: <http://vnk.fi/julkaisukansio/2013/r02-mita-tiedamme/PDF/fi.pdf> [viitattu 20.1.2014].

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2012. Koulutukseen hakeutuminen. Verkkojulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/khak/2011/khak_2011_2012-12-13_tie_001_fi.html [viitattu 25.9.2013].

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2013a. Koulutuksen keskeyttäminen. Verkkojulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/kkesk/2011/kkesk_2011_2013-03-20_tie_001_fi.html [viitattu 26.9.2013].

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2013b. Työvoimatutkimus. Verkkojulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/tyti/2013/08/tyti_2013_08_2013-09-24_tie_001_fi.html [viitattu 26.9.2013].

Taskinen, S. 2001. Mitä tarkoitetaan lasten ja nuorten syrjäytymisellä? Teoksessa: Taskinen, S. (toim.) ”Huono ennuste”: Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Helsinki: Stakes, s. 4 – 15.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007) : soveltamisopas. Helsinki: Stakes.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Timonen-Kallio, E. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa: Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, s. 6 – 15.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10., uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

ALKUKARTOITUSLOMAKE

Nimi: _____ Pvm: _____

Tämänhetkinen koulutus- /työtilanne:

Aikaisemmat koulut:

Työhistoria (myös työharjoittelut):

Ajatukset & tunteet opintoihin liittyen (apuna voidaan käyttää nuorten tunnekortteja):

Tulevaisuuden suunnitelmat:

Omat vahvuudet:

Päivätoiminnan tavoitteet:

Toimet, joilla tavoitteisiin päästään:

Tavoitteita arvioidaan seuraavan kerran:

VIKKO-OHJELMA, MALLI

Kaisan viikko-ohjelma

Vko 4 / 2014	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
8-9					
9-10	Työharjoittelu klo 8.30 – 14.30	Työharjoittelu klo 9 - 14	Next Step – messut Helsingissä	Kirjalliset koulutus- tehtävät (Päivi)	Viikkopalaveri (Päivi)
10-11			(Päivi & Jaakko)	Kirjalliset koulutustehtävät (Päivi)	Tutustuminen lähikirjastoon (Päivi)
11-12				Lounas	Lounas
12-13				Askartelu (Liisa)	Kirjan lukeminen (Päivi)
13-14				Sulkapallo (Matti)	Kirjan lukeminen (Päivi)
14-15				Sulkapallo (Matti)	

Markon viikko-ohjelma

Vko 4 / 2014	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
8-9					
9-10	Puutyöt (Pentti)	Kaupassa käyminen (Päivi)	Next Step – messut Helsingissä	Kirjalliset koulu- tustehtävät (Päivi)	Viikkopalaveri (Päivi)
10-11	Puutyöt (Pentti)	Lounaan valmistus (Päivi)	(Päivi & Jaakko)	Kirjalliset koulutustehtävät (Päivi)	Tutustuminen lähikirjastoon (Päivi)
11-12	Lounas	Lounas		Lounas	Lounas
12-13	Verkostokartta (Päivi)	Kuntosali (Pekka)		Askartelu (Liisa)	Kirjan lukeminen (Päivi)
13-14	TE –keskus, amm.val.psyk. (Päivi)	Kuntosali (Pekka)		Sulkapallo (Matti)	Kirjan lukeminen (Päivi)
14-15	TE-keskus (Päivi)			Sulkapallo (Matti)	

PÄIVÄ- JA TYÖTOIMINNAN OHJAAJAN TYÖTEHTÄVÄT

